

Mletački katastri Dalmacije u Državnom arhivu u Zadru

Ivana Burić – Tamara Šarić-Šušak

Državni arhiv u Zadru
Ruđera Boškovića 1
23000 Zadar
ivana.buric@dazd.hr
tamara.saric-susak@dazd.hr

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 26. 7. 2021.
Prihvaćeno: 8. 11. 2021.
930.255:528.44(497.58)*16/17^e

Sažetak

U Državnom arhivu u Zadru trajno se čuvaju izvori za proučavanje mletačkog katastra te je svrha ovoga rada na jednom mjestu objediniti i prikazati sve fondove mletačke uprave koje se tiču katastarskih izmjera, prikazati njihovu međusobnu povezanost, povijest nastanka, povijest registracije i naziva fondova, količinu gradiva, sadržajnu fizionomiju kao i analizu učinjenih obavijesnih pomagala te njihovu korist u proučavanju mletačkog katastra nastalog u Dalmaciji tijekom 17. i 18. stoljeća. Došlo se do zaključka da pet arhivskih fondova tvori jedinstveni mletački katastar Dalmacije: HR-DAZD-5 Katastarske knjige ([1452.] 1609. – 1797.[1825.]), HR-DAZD-6 Mape Grimani (1610. – 1797. [1854.]), HR-DAZD-7 Pisma vještaka mjernika (1706. – 1796.), HR-DAZD-8 Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog (1709. – 1756.) i HR-DAZD-381 Mape Dalmacije. Zbirka obitelji Kurir (1701. – 1800.). Oni sadržavaju katastarske podatke u različitim oblicima: knjigama, na katastarskim skicama i planovima te u spisima, i dopuštaju navigaciju kroz prostor i vrijeme te su podatni za proučavanje povijesti vlasništva nad zemljištem i odnosa centralne države prema podanicima, gospodarskih i obiteljskih odnosa, prometnih komunikacija, toponimije, demografije te kartografije.

Ključne riječi: mletački katastar, Dalmacija, Državni arhiv u Zadru, fondovi uprave, katastarske evidencije, katastarski planovi i skice

Uvod

Katastarske karte i popisi sadržavaju mnoštvo podataka o području koje je na njima prikazano, odnosno statistički evidentirano. Uz njihovu pomoć moguće je očitati dio povijesnog prostora u vremenu nastanka katastarskih, pa imaju jedinstvenu vrijednost u rekonstrukciji povijesnih, geografskih, društvenih, demografskih, gospodarskih i urbanističkih promjena tijekom vremena. Iako se tijekom povijesti mijenjala forma, pojam katastra uvijek je predstavljao inventar nepokretnih dobara i njihovih vlasnika, odnosno posjednika. U različitim razdobljima katastarske evidencije sadržavale su više ili manje podataka o posjednicima ili korisnicima zemljišta, ali uvijek je bio polazišna točka za utvrđivanje vlasništva nekretnina i osnovice poreza, tj. zemljarine.

Povijest katastra u Dalmaciji počinje prvim sačuvanim katastarskim planom s područja Dubrovačke Republike, Malog Stona iz 1359. godine i katastarske knjige Stonskog rata (Pelješca) i Stona iz 1393. – 1396., koji se čuvaju u Državnom arhivu

u Dubrovniku.¹ Do prve sustavne katastarske izmjere koju je izvršila Habsburška Monarhija od 1823. do 1838. godine² prošla su više od četiri stoljeća u kojima je mletački vladar, prema svojim potrebama i konkretnim povijesnim prilikama, donosio provedbene propise o izradi katastarsa na različitim područjima Dalmacije. Budući da su nastali na temelju terenskog rada, katastri su tim vredniji jer ilustriraju zatečeno stanje u vremenu ratovanja i pograničnih sukoba triju velikih sila na dalmatinskom prostoru.³ Pet arhivskih fondova Državnog arhiva u Zadru: HR-DAZD-5 Katastarske knjige ([1452.] 1609. – 1797. [1825.]), HR-DAZD-6 Mape Grimani (1610. – 1797. [1854.]), HR-DAZD-7 Pisma vještaka mjernika (1706. – 1796.), HR-DAZD-8 Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog (1709. – 1756.) i HR-DAZD-381 Mape Dalmacije. Zbirka obitelji Kurir (1701. – 1800.) tvore cjelinu pod nazivom Mletački katastar koji se međusobno isprepliću i nadopunjuju jer su nastali na određenom području na temelju naredbi koje su izdali generalni providuri u istim razdobljima tijekom 17. i 18. stoljeća i sadržavaju podatke o činjenicama vezanima za zemljište bez obzira u kojemu su obliku prezentirani: kao knjiga, skica, plan ili spis. Svi ti fondovi koji sadržavaju tekstualni i grafički materijal zaštićeni su kao kulturno dobro Republike Hrvatske jer služe kao izvori za značajan dio povijesti Dalmacije i susjednih, graničnih područja i kao takvi zaslužuju našu punu pozornost i zaštitu.

Povijest nastanka mletačkog katastra

Nakon kupovine prava na Dalmaciju 1409. godine, tj. na općine Zadar, Nin, Vranu, Novigrad, Pag, Rab, Osor (Lošinj) i Cres, Mlečanima je trebalo cijelo desetljeće da savladaju otpor preostalih gradova koji nisu priznavali valjanost ugovora Ladislava Napuljskoga i Venecije.⁴ Venecija nije imala ambiciju mijenjati zatečene agrarne odnose koji počivaju na kolonatu, a pod kojima je seljak mukotrpno živio zbog različitih obveza podavanja uroda, radne tlake, zakupnina, honoracija i ostalog.⁵ Ipak, svjesna teškog stanja, *Serenissima*, tj. njezin dužd Tommaso Mocenigo dukalom

1 Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska). HR-DADU-33, Zemljišnik Dubrovačke Republike (1286. – 1808.), XII, Cathastricum no. 2

2 Državni arhiv u Splitu (Hrvatska). HR-DAST-152 Arhiv mapa za Dalmaciju (1819. – 1918.), Državni arhiv u Zadru (Hrvatska.) HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru (1823. – 1839.)

3 Mlinarić Dubravka, „Marko Rimac i Goran Mladineo, Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. (prvi dio – Donji kotar)”, prikaz knjige, *Ekonomika i ekohistorija, volumen IX, 9*, Zagreb – Samobor, 2013., 176.

4 Stjepan Antoljak, „Zadarski katastik iz 15. st.”, *Starine XLII*, Zagreb (1949), 372-373.

5 Šime Peričić, „Prilog poznavanju agrarnih odnosa u Mletačkoj Dalmaciji, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 34*, (1992), 135-180.

od 30. rujna 1421. zadarskom kancelaru Prandinu između ostaloga nalaže izradu novog, pravednog katastra.⁶ Prandino izrađuje katastar⁷ općina Zadar, Nin, Vrana, Novigrad i Ljubač, a obuhvaća i mnoge otoke zadarskog arhipelaga. Sačuvan je u Državnom arhivu u Zadru u prijepisu iz 17. stoljeća u fondu samostana sv. Dominika.⁸ Posjedi su većinom inventarizirani opisno, bez točnih površina, granica i vrijednosti; ako je površina posjeda i naznačena, izražena je u gonjajima⁹. Godine 1452. osnovan je katastar svih zemalja i zgrada otoka Paga koji je sačuvan u prijepisu iz 1806. godine¹⁰ i tako su zaokruženi popisi za veći dio mletačkog posjeda kupljenoga početkom 15. stoljeća, koje zapravo obuhvaća vrlo usko obalno područje i dio otoka u Dalmaciji. U uvodu prijepisa katastra Paga navedeno je da nisu registrirane privatne građevine, kuće, zemljišta i vrtovi koje u danom trenutku više ne postoje, te da nisu prepisana tri lokaliteta, *Dollo sive*, *Belveder* i *Goverech*,¹¹ koja su postojala u izvornom katastru. Na prvoj stranici nalazi se prijepis dukale dužda Francesca Foscarija kojom je određena izrada katastra Paga. Slijedi kazalo popisanih naselja i lokaliteta s navedenom paginacijom u izvornom katastru te u prijepisu. U svakom naselju popisani su vlasnici posjeda, s veličinom, tj. površinom zemljišta u gonjajima, opisom granice prema susjedima izraženoj prema stranama svijeta i novčanoj vrijednosti izraženoj u librama¹². Cijela katastarska knjiga napisana je na latinskom jeziku.

Mlečani su znali da u Dalmaciji nisu dočekani raširenih ruku i da tek moraju učvrstiti novi politički poredak pri čemu su im dodjela ili oduzimanje nepokretnih dobara bila jedno od glavnih oružja.¹³ Na taj je način Venecija postupno širila svoj posjed tako da se do kraja 15. stoljeća pod mletačkom Dalmacijom podrazumijevaju obala od Zrmanje do Neretve i svi otoci između tih dviju rijeka.¹⁴ To je i stoljeće u kojemu nova velika sila, Osmansko Carstvo, stiže u neposrednu blizinu, a zbog njezinih vojnih uspjeha tijekom 16. stoljeća postupno dolazi do teritorijalne dezintegracije pokrajine koja se svela na nepovezane zone oko primorskih

6 HR-DAZD-388 Dukale i terminacije (1409. – 1797.), sv.1, br. 75, l.33r

7 Oko datacije ovog katastra postoje određene dvojbe: Prandino ga je datirao 18. 10. 1420. navodeći da su tada na vlasti bili knez Venerio i kapetan Dandolo, dok je iz drugih pisanih izvora poznato da se navedeni knez i kapetan spominju tek u travnju 1421., stoga Antoljak (1949.) zaključuje da se Prandino zabunio pri datiranju navodeći 1420., a ne 1421. godinu.

8 HR-DAZD-338 Dominikanski samostan sv. Dominika (1228. – 1806.), sign. 31, (kut. 2, stara sign. 203/2)

9 Mjerna jedinica za površinu, 1 gonjaj=2370 m².

10 HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige ([1452.] 1609. – 1797.[1825.]), sign.195. (kut. 67)

11 HR-DAZD-5, sign. 195., str. 4 (kut. 67)

12 Mletačka novčana jedinica u vrijednosti od 20 soldina; u isto vrijeme i težinska jedinica.

13 Stjepan Antoljak, „Zadarski katastik”, 373; Mirela Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra Dalmacije”, *Arhivski vjesnik* 43, Zagreb (2000), 174.

14 Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra”, 175.

gradova s njihovom uskom okolicom čija površina iznosi samo oko 2800 km².¹⁵

Budući da zbog ratnih događanja nije pokrenuta nikakva sustavnija katastarska izmjera, jedino značajno sačuvano katastarsko gradivo iz tog vremena brojni su katastri plemićkih obitelji¹⁶ i samostana u Dalmaciji¹⁷ koji su nastali nakon odluke mletačkog Senata iz 1588. godine o redovitom opisu posjeda¹⁸ te novi katastar Nina¹⁹ iz 1609. godine i katastar ninskog teritorija za otuđena i sporna područja,²⁰ tj. za ona sela na koje su pravo polagali Mlečani, a zaposjeli su ih osmanlijski podanici. Katastar Nina u uvodnom dijelu ima kazalo naselja i lokaliteta koji su u knjizi navedeni, zatim popis mlinova i potoka na području općine te imena i položaje graničnih točaka i linija prema drugim općinama. Tek nakon toga slijedi popis posjednika s precizno izraženim površinama posjeda izraženim u gonjajima, kvartima i pertikama²¹. Na području Nina 1609. godine bila su utvrđena 1542 vlasnika terena. Katastik je pisan talijanskim jezikom.

Prijepori i obračuni Venecije i Osmanskog Carstva u istočnom Sredozemlju u 17. i 18. stoljeću u Dalmaciji odrazili su se i na mletačko-turske ratove s jednom osobitošću: dok je Venecija gubila posjede na istočnom Mediteranu, stjecala ih je na istočnom Jadranu. U Kandijskom ratu od 1645. do 1669. godine gubi Kretu, ali u Dalmaciji uspijeva povezati dotad razdvojene gradske teritorije između Novigrada i Omiša i zauzeti strateški iznimno važan Klis.²² Utvrđena granica nazvana je *Linea Nani*²³, a tadašnji ukupni posjed u Dalmaciji naziva se Stara stečevina (*Vecchio acquisto*) i simbolički predstavlja granicu između dvaju pravnih sustava. Naime, zemljišta su do tada predavana u privatno vlasništvo, a od tada su posjedi ostajali u vlasništvu države te se korisniku ustupaju kao nasljedni posjed kojim ne mogu slobodno raspolagati. Na Staroj stečevini sačuvalo se staleško komunalno društvo s urbanim središtima i kolonatskim agrarnim odnosima²⁴ što neće biti u budućno-

15 Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra”, 175.

16 HR-DAZD-348 Obitelj Borelli-Galbani (1439. – 1934.), sign. 2.3.132.15., (kut. 25), HR-DAZD-344 Obitelj Begna (1419. – 1935.), B. Posedarje, a) Isprave o posjedima, br. 1, 3 i 4, (kut. 4)

17 HR-DAZD-336 Benediktinski samostan sv. Krševana u Zadru (918. – 1806.), sign.2.1.1., 2.1.2., 2.1.5. (kut. 6), HR-DAZD-338, sign.77 (kut. 4), sign. 774 (kut. 16)

18 Kamilo Ivon, „Osvrt na razvitak katastra u Dalmaciji”, u: Dalmacija: Spomen-knjiga, (Split: Udruženje jugoslavenskih inženjera i arhitekata, Sekcija Split, 1923.), 164., Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra”, 175.

19 HR-DAZD-5, sign.177.2. (kut. 38)

20 HR-DAZD-5, sign.177.1. (kut. 37)

21 Uz gonjaj mjere za površinu su kvarat i zadarska i ninska pertika koja iznosi 2,434145 m²

22 Nikša Stančić, „Grimanijev zakon i vojno-krajiški sustav u Dalmaciji 17. i 18. stoljeća”, u: Josip Ante Soldo, *Grimanijev zakon*, (Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005.), 17.

23 HR-DAZD-6, Mletački katastar. Mape Grimani (1610. – 1797.[1854.]), sign. 1.38.1., Linea Nani 1671. godine

24 Šime Peričić, „Prilog poznavanju agrarnih odnosa”, 139-140.

sti na prostorima Nove i Najnovije stečevine u kojima je uspostavljena nova vrsta agrarnog vojno-lenskog sustava.²⁵ Naime, od tada je Venecija nastojala ubrzano upravno i gospodarski valorizirati područja stečena mirovnim ugovorima koristeći se migracijskim valovima prebjega Morlaka iz Bosne kako bi vojno i demografski ojačala nove prostore. Istodobno s razdiobom zemljišta, po terminaciji generalnog providura Zorzija Morosinija iz 1672. godine,²⁶ vještak mjernik Zorzi Calergi sastavio je katastar splitskog kotara koji obuhvaća i splitski i kliški teritorij²⁷ s imenima posjednika, opisom čestica i topografsko-katastarskim kartama. Katastar je završen 1675. godine za vrijeme generalnog providura Pietra Civrana. U isto vrijeme vještak mjernik Stefano Boucaut izrađuje elaborate za ninski kotar.²⁸ U uvodnom dijelu ninskog katastra donosi se prijepis dukala od 30. prosinca 1674., 27. ožujka i 26. lipnja 1675. na osnovi kojih je katastar izrađen. Za razliku od katastra iz 1609. na početku je lista posjednika, slijedi kazalo mjesta i lokaliteta, popis mlinova i potoka, imena i položaji graničnih točaka linija prema drugim općinama te *regole aritmetiche* za zamjenu gonjaja i pertika novim, mletačkim mjernim jedinicama kampima, vretenima i koracima²⁹. Iznimno je važno da su tom reformom određene granice između sela koja postaju porezne općine.³⁰

Usljedio je burno sedamdesetogodišnje razdoblje neprekidnog ratovanja Republike Venecije i Osmanskog Carstva tijekom kojega se granice u Dalmaciji neprestano potiskuju prema Bosni, a novi doseljenici trajno se nastanjuju u *Aquisto Nuovo* i *Aquisto Nuovissimo*.³¹ Obavljene su dvije velike katastarske izmjere. Izmjera Nove stečevine trajala je od 1702. do 1711. godine i obuhvatila je prostor od Boke kotorske³² do kotareva Zadar, Šibenik, Skradin³³ te u unutrašnjosti teritorija Sinj i Knin (1708. – 1709.).³⁴ Druga izmjera, ona Najnovije stečevine, provedena je po odluci generalnog providura Pietra Vendramina o podjeli državnog zemljišta i uspostavi katastra Najnovije stečevine.³⁵ Izmjera i popisivanje započeli su 1725.

25 Nikša Stančić, „Grimanijev zakon”, 19-20.

26 HR-DAZD-1 Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (1617. – 1797.), Zorzi Morosini, knjiga 1, str. 457-458.

27 HR-DAZD-5, sign. 274.6. (kut. 57), HR-DAZD-6, sign. 1.82.1. i 1.82.2.

28 HR-DAZD-5, sign. 177.3. (kut. 55), HR-DAZD-6, sign. 1.139.1.

29 Mletački kamp iznosi 2780,2112 m², vreteno 772,5226 m², korak iznosi 1,73823m.

30 Nataša Bajić-Žarko, *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju* (Split: Hrvatski državni arhiv i Državni arhiv u Splitu, 2006.), 9; Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra”, 179.

31 Ovo je razdoblje detaljno opisano u radu Mirele Slukan-Altić, „Povijest mletačkog katastra”.

32 HR-DAZD-5, Risan sign. 253. (kut. 29), Herceg Novi, sign. 84.1. i 84.2. (kut. 30 i 31)

33 HR-DAZD-8 Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskoga (1709. – 1756.), sign. 1-24, HR-DAZD-6, sign. 1.219., Topografska karta Skradina i Šibenika iz 1709. godine gdje je prikazana nova stečevina od Vrane do Vrpolja.

34 HR-DAZD-8, sign. 25-81, HR-DAZD-5, kut. (4-14)

35 HR-DAZD-1, Pietro Vendramin, knjiga 4, str. 208.

godine na sinjskom³⁶ i imotskom teritoriju,³⁷ 1729. obnovljen je katastar Nina,³⁸ katastar kninskog teritorija djelomično je obnovljen, a djelomično napravljen novi 1735.³⁹ i, konačno, dio zadarskog okruga završen je 1736. godine.⁴⁰ Katastarske evidencije iz tih izmjera sadržavaju niz vrijednih podataka: za svakog posjednika navedeno je ime i prezime, broj članova njegove obitelji, popis njegovih posjeda s površinom pri čemu svaki posjed predstavlja jednu katastarsku česticu te su navedeni svi susjedni posjednici na sve četiri glavne strane svijeta. Posjednici unutar jednog naselja popisani su redosljedom kojim slijede njihovi posjedi na terenu po pojedinim listovima katastarskog plana pa ih je unutar knjige lako naći na planu jer su susjedni posjedi na zemljištu susjedni i u knjizi. Prvo su popisani svi posjedi obitelji jednog prezimena. Unutar jednog prezimena posjednici su poredani po abecednom redu imena, a zatim slijedi popis posjeda susjedne obitelji drugog prezimena.

Izvorne katastarske skice nastale su na terenu, i to na temelju izvješća vještaka mjernika, a rađene su prostoručno tušem, na papiru ručne izrade, nepravilnog su oblika, rijetke su kolorirane tehnikom *aquatinta*. Skice su uglavnom velikih dimenzija i sastoje se od više listova, na primjer Satrić i Zelovo (u sinjskom području)⁴¹ koja ima pet listova ukupne veličine 239 x 195 cm, svaki pojedini list različite je veličine te je potrebno slagati listove i rekonstruirati skicu. Naslov uglavnom nije naveden, ponegdje je na poleđini napisano ime mjesta, većinom nije istaknuto grafičko mjerilo, a sjever je naznačen u obliku strelice. Karte sadržavaju podatke o granicama sa susjednim mjestima, ucrtani su putovi, kuće, zaseoci, zdenci i izvori. Obradiva je površina uokvirena, a opisane su i šume. Šrafranjem su prikazane uzvisine kako bi se postigao trodimenzionalni efekt. Jedan je od reprezentativnih primjera karta Miočića (u drniškom području) gdje je ucrtana zemlja serdara Nakića iz 1729. godine.⁴² Na temelju skica nastajali su kolorirani planovi smješteni u fondu HR-DAZD-6 Mletački katastar – Mape Grimani, npr. Vrulje, Kosore (u šibenskom kotaru)⁴³ koji na papiru ručne izrade nastalom 1725. godine prikazuje Vrulje. Na tom je rukopisnom katastarskom planu ucrtan kaštel Skradin, Prokljansko jezero i granice zemljišta obitelji Košarić. Naime, vještak mjernik potvrdio je da je posjed Košarića na teritoriju Stare stečevine, što im je omogućilo da zemlju i vinograde upišu kao svoje vlasništvo. Taj katastarski plan sadržava sve važne elemente opisa: ime autora (u ovom slučaju to je vještak mjernik Giovanni Battista

36 HR-DAZD-5, sign. 264.4. (kut. 63)

37 HR-DAZD-5, sign. 86.2. (kut. 39), HR-DAZD-8, sign.1-69

38 HR-DAZD-5, sign. 177.4. (kut. 43)

39 HR-DAZD-5, (kut. 15-20)

40 HR-DAZD-5, (kut. 32-33)

41 HR-DAZD-6, sign. 1.212.5.

42 HR-DAZD-6, sign. 1.125.

43 HR-DAZD-6, sign. 1.270.

Comozzini) i grafičko mjerilo u rasponu od 1000 padovanskih pertika,⁴⁴ naslov i strane svijeta. Osim rukopisnih katastarskih skica i planova u ovom razdoblju nastale su i topografske karte na papiru ručne izrade, rađene tušem i naknadno kolorirane tehnikom *acquatinte*. Kao primjer može se izdvojiti karta koja prikazuje granicu s Otomanskim Carstvom kod Vrgorca⁴⁵, nepoznatog autora i nepoznate godine nastanka, a mjerilo je naznačeno u padovanskim pertikama. U naslovu na poledini istaknuto je da karta prikazuje granice Mletačke Republike nakon Požarevačkog mira.

Terminacije generalnog providura Francesca Grimanija

Na novostečenim područjima u prvoj polovici 18. stoljeća Venecija je pravodobno uređivala agrarne odnose dok istodobno nije uspostavljala čvrstu upravnu strukturu. Na nižim upravnim razinama ostavila je dio tradicionalne samouprave tako da su dotadašnji seoski glavari i ugledniji žitelji postajali mletački službenici, a njihove su službe prešutno i konformistički postajale nasljedne. Uz plaću koju su dobivali nagrađivani su velikim i najkvalitetnijim posjedima koji su bili oslobođeni davanja državi. Takav povlaštenu društveni položaj i nedostatak kontrole centralne vlasti potaknuo je otimačinu državne zemlje i zemlje seljaka i povećanje radnih obveza u javnim radovima. Istodobno su u velikim valovima i dalje pristizali prebjeci iz Bosne i zauzimali pogranična zemljišta, bez obzira jesu li bila slobodna ili već nekome dodijeljena. Zavlдалo je stanje anarhije i nesigurnosti, a postojeći katastar postao je zapravo neupotrebljiv jer su se posjedovni odnosi uvelike promijenili.⁴⁶ Na to kaotično stanje mletački Senat tek je u trećem glasovanju odlučio poslati sindike istražitelje.⁴⁷ Sindici su od 1748. do 1751. godine izdali niz propisa za uredno vođenje zemljišnih knjiga, o zabrani zloporabe i prisvajanja zemljišta na štetu države, a svi su posjednici uz dokaze morali prijaviti pravo uživanja državnih zemalja. Obnovljene su investiture za područje zadarskog i kninskog okruga i podijeljeno je preostalo zemljište uglavnom siromašnim starosjediocima i pristiglim Morlacima.⁴⁸ Novi mletački providur Francesco Grimani i dalje je postupao u skladu sa službenom politikom Venecije o neprovođenju institucionalnih reformi, ali ipak je pokušavao sustavnije riješiti agrarne probleme. Tako je 1. srpnja 1755. godine donio terminaciju o *Razdiobi slobodnog zemljišta i njegove podjele obiteljima prebje-*

44 Padovanska pertika koja se koristila u šibenskom kotaru iznosi 2,08641 m.

45 HR-DAZD-6, sign. 1.266.3.

46 Soldo, *Grimanijev zakon*, 23-24

47 Josip Kolanović, „Dalmacija prema izvještaju generalnog providura Jakova Boldù 1748.“, *Zbornik Cetinske krajine*, (Sinj: Kulturno društvo „Cetinjanin“ 1979.), knjiga 1, 15-35.

48 HR-DAZD-5, (kut. 45-54)

glim s turskog područja, te domaćim siromašnim i zaslužnim obiteljima koja se odnosi na Zadarski kotar.⁴⁹ Senat u Veneciji odobrio je ovu terminaciju 16. kolovoza iste godine. Naredne godine, 25. travnja 1756., Grimani je objavio novu terminaciju za kninski okrug,⁵⁰ koju je Senat odobrio 7. kolovoza. Zajednički naslov tim uredbama je *Legge Grimani*. Taj je popis predstavljao ozbiljnu namjeru da se agrarno stanje dovede u red. Osim što je svim obrađivačima zemljišta koji su u trenutku donošenja zakona već radili na zemlji priznao prije dodijeljene investiture, *Legge Grimani* je Morlaku ili siromašnom starosjediocu dodijelio na korištenje dva padovanska kampa⁵¹ državne zemlje po članu obitelji. On ih je bio dužan redovito obrađivati, a ako dvije uzastopne godine nije obrađivano, zemljište je oduzimana. Korisnik je bio dužan plaćati desetinu prinosa Republici, a zemlju je u pravilu nasljeđivao samo muški potomak. U dvadeset osam točaka taj je zakon precizno definirao poljoprivredna pitanja seljačke svakodnevice kao što je sadnja raznih kultura, proizvodnja meda, vune i sira, ispaša stoke i održavanje infrastrukture (putova, izvora i zdenaca.)⁵² Svojim terminacijama Grimani je uskladio odnose u agraru s dotadašnjim propisima i na jednom mjestu okupio sve bitne akte koji su te odnose regulirali. Nakon potvrđivanja starih investitura i donošenja Grimanijeva zakona podijeljena je preostala zemlja na zadarskom i kninskom području između 1755. i 1756. godine. U kutijama 35, 36 i 68 fonda HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige sačuvane su knjige investitura u koje su upisani svi ugovori o dodjeli zemljišta. Knjige investitura vodile su se po naseljima i okruzima i bile su sastavni dio katastra. Za svako dodijeljeno zemljište navedeni su ime i prezime posjednika i točan broj ugovora, tj. investiture. Potom je dan opširan opis zemljišta (smještaj čestice, vrsta posjeda i površina te s kojim posjednicima graniči na sve četiri strane svijeta) i navedene su obveze prema državi. Svaku pojedinačnu investituru potpisala su sva tri sindika – Giambattista Loredan, Nicolo Erizzo i Sebastian Molin.⁵³ Nakon završetka dodjele investitura, od 1756. do 1758. godine, sastavljen je novi katastar kninskog, zadarskog i splitsko-kliškog okruga koji je dokumentirao novonastalo stanje.⁵⁴ Katastar je oblikovan na isti način kao i onaj koji je nastao četvrt stoljeća ranije – čestica svakoga pojedinog korisnika označena je slovnim i brojčanim oznakom te bojom. Za tu izmjeru u kancelariji generalnog providura u Zadru

49 43 HR-DAZD-388 Dukale i terminacije (1409. – 1797.), knjiga V, l. 298-300 i HR-DAZD-5, (kut.68) l. 2-7

50 HR-DAZD-5, (kut.35) l. 3-8, HR-DAZD-386 Zbirka tiskovina/stampata (1488. – 2005.), sign. 9/2 (kut. 2)

51 Padovanski kamp iznosi 3659 m².

52 Grimani, kao i obrazovani plemići, građani i svećenstvo u Dalmaciji, prihvaća suvremene ideje fiziokratizma čije ideje ugrađuje u točke svog zakona s namjerom unapređenja zemljoradnje i stočarstva kako bi osigurao potrebe stanovništva za proizvodima koje se dotad moralo kupovati.

53 Kolanović, "Dalmacija prema izvještaju", 16-17.

54 HR-DAZD-5, (kut. 41, 42, 63, 68)

napravljeno je pedeset pet rukopisnih katastarskih planova na 195 listova koji su se koncentrirali u Arhivu generalnog providura, u sobi 37 Katastarski arhiv (*Archivio catastale*),⁵⁵ a danas su pohranjeni u fondu HR-DAZD-6 Mletački katastar. Mape Grimani Državnog arhiva u Zadru. Nastale katastarske karte zbog krupnog mjerila nazivaju se katastarski planovi, a njihovoj izradi prethodile su skice s terena.⁵⁶ Svi tada nastali planovi rađeni su ručno tušem, velikih su dimenzija,⁵⁷ sastoje se od više listova i svi su kolorirani tehnikom *acquatinta*. Sadržavaju naslov, nadnevak, ime autora, tj. vještaka mjernika i mjerilo u padovanskim pertikama. Prikazuju terene pojedinoga naselja, granice sa susjednim mjestima, granice Nove i Stare stečevine⁵⁸ i granična područja pašnjaka.⁵⁹ Karte Grimani bile su smještene u posebnim koricama od kože te je na svakom hrptu ispisan njihov sadržaj: Svezak 1 (*Tomo I*) sadržava katastarske planove okruga Zadar, i to Sukošana i Galovca, Turnja, Sv. Filipa i Jakova, Biograda, Pakošтана, Vrane, Tinja, Polače, Korlata, Raštana, Gorice, Zemunika, Jagodnje Gornje i Donje, Raštevića, Nadina, Biljana Gornjih, Ceranja, Radašinovaca, Pristega, Stankovaca i Banjevaca. Svezak 2 (*Tomo II*) sadržava kolorirane katastarske planove za okrug Knin: Drniš i Badanj, Trbounje, Kričke Gornje i Donje, Ružić, Sedramić, Parčić, Moseć, Koprno, Kljake, Čavoglave, Mirlović, Baljke, Gradac, Gajine, Otavice, Kadinu Glavicu i Kanjane te Umljanović. Svezak 3 (*Tomo III*) sadržava rukopisne katastarske planove za okrug Drniš: Biočić, Mrčele, Lišnjak, Tepljuh, Ljubostinje, Bučić, Radonić, Varoš, Unešić, Žitnić, Siverić, Pakovo Selo, Pokrovnik, Planjane, Miočić, Velušić i Štikovo. Tijekom rukovanja planovima radi sređivanja gradiva 2020. godine, došlo se do zaključka da bi se, kad bi se svi mogli fizički spojiti po redosljedu kako su rađeni, dobio cjelovit prikaz zadarskoga zaobalnog i drniškog i kninskog područja spektakularnih dimenzija.

Zadnju mletačku odredbu o katastru donio je generalni providur Angelo Memo IV 1789. godine kada je terminacijom odredio da se izradi katastar javnih zgrada i imovine u Zadru, Kninu, Šibeniku i Splitu.⁶⁰ Taj katastar sačuvan je u fondu HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige pod signaturom 51.4. u kutiji 36. Na prvih je dvanaest listova prijepis providurove terminacije, slijedi popis imovine s godinom izgradnje, godinama općih i godišnjih renovacija te susjednih posjeda.

S obzirom na to da je Napoleon dokinuo Mletačku Republiku, a Mirom u Cam-poformiju njezini su jadranski posjedi dodijeljeni Habsburškoj Monarhiji, došlo je do promjene državnog poretka. Nakon turbulentnog desetljeća francuske vladavine

55 HR-DAZD-384, Nacrti građevinskih objekata u Zadru (1801. – 2000.), sign. III/P, l. 11

56 Nataša Bajić-Žarko, „Arhiv mapa”, 29.

57 Kao primjer plan Kadine Glavice i Kanjana HR-DAZD-6, sign. 2.39. složen je dimenzija 419 x 102 cm

58 Npr. HR-DAZD-6, sign. 2.13.

59 Npr. HR-DAZD-6, sign. 2.26.

60 HR-DAZD-1, Angelo Memo IV, knjiga 3, 98a-106.

(1806. – 1813.) Dalmacija je odredbama Bečkog kongresa integrirana u Austrijsko Carstvo. Još 1806. godine bečki je dvor započeo pripreme za prvu sustavnu katastarsku izmjeru i uspostavu stabilnog katastra koji će biti temelj za određivanje zemljišnog poreza u cijeloj državi. Nakon stabilizacije vojno-političkih prilika u Europi katastarska izmjera u cijelom Austrijskom Carstvu započela je 23. prosinca 1817. godine objavom carske Naredbe o uvođenju stabilnog katastra. Prva izmjera u Dalmaciji započela je 1823. i trajala je do 1838. godine. Nakon završetka te izmjere, koja je po tadašnjem vladaru nazvana Franjina (franciskanska) katastarska izmjera, Dalmacija je dobila prvi cjelovit katastar.⁶¹ Slijedom povijesnih događaja katastarski planovi i operati za Dalmaciju i Istru danas su pohranjeni u Državnom arhivu u Splitu, a u Državnom arhivu u Zadru čuvaju se samo indikacijske skice otкупljene tridesetih godina 20. stoljeća od privatnog imatelja kako bi se djelomično nadoknadio gubitak.⁶²

Služba vještaka mjernika

Vještaci mjernici bili su mletačke službene osobe koje su obavljale poslove vezane uz katastar i zemljišnu evidenciju, a nazivali su se *agrimensore perito* ili *publico perito*. U izdanju Rječnika venecijanskog dijalekta (*Dizionario del dialetto veneziano*)⁶³ navode se i druge osobe koje su se bavile poslovima izmjere zemljišta: geometar (*perito*), mjerac površina (*misuratore de campi*), ali i *stimatore* – procjenitelj. Mletačka uprava ozbiljno je pristupala izmjeri pojedinih dijelova Dalmacije o čemu svjedoče sačuvana pisama vještaka mjernika. Svaki mjernik dobivao je pomoćni-

61 Tamara Šarić-Šušak, Ivana Burić, Suzana Martinović, *Naši „škoi” na katastarskim kartama Državnog arhiva u Zadru, katalog izložbe*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2017., 6.

62 U svrhu pohrane i zaštite dokumenata nastalih katastarskom izmjerom osnovani su arhivi, popularno nazvani Arhivi mapa. Arhiv mapa za Dalmaciju pod nazivom *Archivio provinciale delle mappe* osnovan je pri Direkciji za katastarsku izmjeru 24. siječnja 1834. sa sjedištem u Zadru, tadašnjem administrativnom središtu Dalmacije. U Arhivu su pohranjene kopije planova i operata, dok su originali odneseni u Centralni arhiv u Beču (*Central Katastral Mappen Archiv*). Nakon Rapalskog ugovora, sklopljenoga 12. studenog 1920. godine, grad Zadar te otoci Cres, Lošinj, Lastovo i Palagruža pripali su Kraljevini Italiji, a ostatak Dalmacije novoosnovanoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Na osnovi ugovora tih dviju država iz 1923./24. godine, Arhiv mapa s cjelokupnim gradivom premješten je iz Zadra u Split gdje se nalazio u sklopu Financijske direkcije. Iznimku čine planovi i operati za Zadar i Lastovo, koji su tada bili pod talijanskom upravom, te indikacijske skice koje predstavljaju posjedovne nacрте nastale neposrednim kartiranjem na terenu u koje je ucrtan kompletan sadržaj koji će se ucrtati na katastarski plan, a služe kao podloga iza izradu katastarskih planova i upisnika čestica.

63 Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano Venezia, 1856*. (Firenze, Milano: Giunti Editore, 2009.)

ka,⁶⁴ a providur je imenovao mjernike nadležne za pojedino područje.⁶⁵ Tako se neki mjernici spominju isključivo za područje Mletačke Albanije, tj. Boke kotorske (Marco Radali, Pietro Rossi, Zorzi Diodati) i ne mogu se pronaći u pismima i na kartama ostatka Dalmacije. Tijekom 18. stoljeća izmjereno je i evidentirano zemljišno stanje dalmatinskog zaobalja, a autori unikatnih skica i planova su Pietro Ganassa, Giuseppe Grandis, Alessandro Barbieri, Filippo Smoglianich, Pietro Signoretti, Carlo Signoretti i Bortolo Rivera za područje Stankovaca, Biograda, Benkovca, Sukošana i Bokanjca. Područje zaleđa Trogira, Splita, Sinja i Imotskog potpisuju Andrea Crivelari, Giuseppe Ferro, Francesco Corir, Giovanni Battista Zapich, Cosmo Faventini i drugi. Područje zaleđa Šibenika, Skradina i Drniša potpisuju Giuseppe Alimari, Filippo Deffrateo, Cosmo Faventini i ostali. Neki od njih hrvatskog su podrijetla, npr. Filippo Smoglianich, Giovanni Battista Zapich/Đapić i Frane Zavoreo (1749. – 1822.) koji je djelovao krajem 18. stoljeća. Sa sigurnošću se može reći da je vještak mjernik bio osoba od providurova povjerenja u izvršavanju zadanih poslova. Izvješća s terena upućivali su generalnom providuru u obliku pisma, a nerijetko kao prilog sadržavaju topografske karte⁶⁶, katastarske skice i razne primjedbe. Obilazeći terene, u pismima opisuju posjed, od koliko zemljišta se sastoji, s kim graniči, svjedočanstva susjeda koji bi kazivali o imenu lokaliteta, navode ako se izmjere ne bi slagale s njihovima, ako je bilo više nazočnih na mjerenju, iznose sve probleme nastale pri izmjeri i molbe zainteresiranih obrađivača.⁶⁷ Iz navedenog može se uključiti da su bili uključeni u svaki korak procesa katastarske izmjere.

Povijest upisa gradiva mletačkog katastra

Početakom 19. stoljeća svi današnji fondovi uprave vezani za mletački katastar vodili su se u Općem inventaru Zadarskog arhiva iz 1828. godine⁶⁸ pod br. 2 *Inventario N. 2 di tutti i Disegni, Topografici, Spolveri, e Rubriche* koji je najvjerojatnije sadržavao podatke o katastarskom gradivu. U tom općem inventaru prvi put su razdvojeni fondovi po upravama i stvarateljima što je i u europskom kontekstu moderan način evidentiranja arhivskog gradiva iako je napravljen kao primopredajni zapisnik između dviju arhivskih uprava, tj. dva ravnatelja, nakon provedenih velikih škartiranja spisa.

64 HR-DAZD-7, sign. 2.48 Uredba Vicenza Vendramina o dodjeli pomoćnika iz 1708. (kut. 2)

65 Npr. HR-DAZD-7, sign. 2.51 Pismo koje donosi popis mjernika za šibensko zaleđe iz 1708. (kut. 2)

66 HR-DAZD 7, sign. 10.509, uz pismo i topografska karta Nina (kut. 10)

67 HR-DAZD-7, 10.508, (kut. 10)

68 Ante Usmiani, „Opći inventar Zadarskog arhiva iz 1828. godine”, *Arhivski vjesnik 19-20* (1976 – 1977), 279-294, HR-DAZD-251, Državni arhiv u Zadru (1624. –) (kut. 1)

Prvi inventar ovoga gradiva krajem 19. stoljeća napravio je zadarski arhivist Enrico Böttner pod naslovom Popis topografskih planova i skica koji se nalaze u C. K. Namjesničkom arhivu starih spisa ili *Elenco dei disegni, spolveri e topografici esistenti nell' I. R. Archivio Luogotenenziale degli Atti e documenti Antichi*.⁶⁹ Inventar je napravljen po abecednom redu i ima ukupno četrdeset stranica. Najveći dio inventara podijeljen je u stupce. U prvome je naveden redni broj pojedine skupine planova sela i objekata, u drugom stupcu upisano je veliko slovo radi razlikovanja planova koji slijede jedan za drugim, a odnose se na isto selo. U trećem je upisano ime sela, zaseoka ili objekta koji taj plan ili skica pokazuju, u četvrtom je upisano područje kojemu pripada navedeno selo i broj plana, slijedi stupac koji sadržava posebne oznake za dotična sela, a posljednji je stupac za napomene.⁷⁰ Važno je istaknuti da Böttnerov inventar zapravo sadržava popis planova, karata i skica koje su danas razdvojene u dva fonda: HR-DAZD-6 Mape Grimani i HR-DAZD-8 Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog te da se redovito koristio sve do 2020. godine kad je napravljen moderan analitički inventar. U recentnom sređivanju identificirani su i obrađeni svi inventarni brojevi od 1 do 535, skice, planovi i karte koji su zavedeni u Böttnerovu popisu od 1. do 11. stranice te katastarski planovi iz Sveska I., II. i III. uvezani u kožnate korice koji su popisani na 14. i 15. stranici *Böttnerova inventara*.

U članku Josipa Alačevića iz 1901. godine u kojemu je obrađeno cjelokupno gradivo Arhiva starih spisa pri C. K. Namjesništvu za Dalmaciju⁷¹ dostupno je više podataka o gradivu mletačkog katastra. U prvom poglavlju koje donosi podatke o gradivu mletačke uprave, pod rednim brojem 4 navodi se da je uz spise generalnih providura od 1672. do 1797. zavedeno 800 crteža, 18 općih katastara i 582 djelomičnih katastara koji zapravo predstavljaju katastarske knjige danas odložene u fondu HR-DAZD-5. Također postoji i dvanaest izdvojenih svežnjeva spisa inženjera i vještaka mjernika, podaci o izmjerama, o neslaganju oko utvrđivanja granica i vlasništva između komuna i privatnih osoba te dva popisa javnih zgrada i imovine iz 1788. i 1789. godine.

Nadalje, Ante Milošević je u *Vjesniku* iz 1916. godine⁷² naveo pod oznakom A broj 1 Mletačku upravu, a pod rednim brojem 4. zajedno je opisao fondove uprave koji su usko vezani s nastankom katastra u 17. i 18. stoljeću. Iskazao ih je na isti način kao i Alačević: spisi generalnih providura od 1672. do 1797. godine sa 600

69 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala

70 Lena Mirošević, Miljenko Lapaine, „Böttnerov inventar i druga obavijesna pomagala za zbirku Mape Grimani iz Državnog arhiva u Zadru”, *Kartografija i geoinformacije*, 9, (2010) 13, 21-49.

71 Giuseppe Alacevic, „L'archivio degli atti antichi presso la I.R. Luogotenenza Dalmata”, *Tabularium Vol.I*, Zadar (1901) fasc. I

72 Ante Milošević, „Opis arhiva C. K. Dalmatinskog namjesništva u Zadru”, *Vjesnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arkiva*, XVIII/1916., Zagreb (1916), 29-40.

rubrika, 12 svezaka, 800 nacрта, od toga 18 topografskih nacрта mletačke Dalmacije i 782 nacрта raznih općina. Od 600 rubrika osamnaest je katastika, a ostalih 582 su djelomični popisi Nove i Najnovije stečevine. Za vještake mjernike navodi da sadržavaju dvanaest svezaka izvješća inženjera i mjernika. Ovdje se posebno ne spominju skice iz današnjeg fonda HR-DAZD-8 jer su one najvjerojatnije ubrojene u ta 582 djelomična katastika.

U talijanskoj publikaciji *Gli archivi di stato italiani*,⁷³ koja je objavljena u Bologni 1944. godine, stoji da postoji bogata kolekcija mapa, topografskih skica i planova Dalmacije nastalih po naredbi providura Vincenza Vendramina (1708. – 1711.) i Francesca Grimanija (1754. – 1756.), ali se ne navodi količina, ne navode se pisma vještaka mjernika i katastarske knjige.

Mletački katastar se spominje i u članku Ante Krekića *L'archivio di stato in Zara* iz 1933. godine.⁷⁴ Krekić je napomenuo da su nastali po naredbi generalnih providura Vendramina i Grimanija kao *ricca collezione di mappe, disegni topografici e spolveri della Dalmazia, fatta eseguire d'ordine de provveditori generali Vincenzo Vendramin e Francesco Grimani*. U tom članku uopće se ne spominju pisma vještaka mjernika.

Nakon Drugoga svjetskog rata fond je službeno registriran što je tiskano u *Kratkom historijatu i općem inventaru Državnog arhiva u Zadru* Dinka Foretića iz 1955. godine.⁷⁵ U prvoj grupi spisa Mletačke vladavine (1409. – 1797.) pod brojem 6 zavedene su katastarske knjige 17. i 18. stoljeća, u 83 sveska s indeksom vještaka mjernika 1706. – 1797., koje sadržavaju trinaest svežnjeva te sedamdeset katastika s područja Dalmacije. Dakle, zajedno su bili zavedeni današnji fondovi HR-DAZD-5 i HR-DAZD-7. Pod brojem 7 *Kratkog historijata* uvrštene su Katastarske mape, 535 mapa s tri sveska mapa, tri knjige i pedeset jedan omot raznih karata, krokija i crteža što su najvjerojatnije današnji fondovi HR-DAZD-6 i HR-DAZD-8.

U publikaciji „Arhivski fondovi i zbirke SFRJ” iz 1984. godine⁷⁶ fond Mletački katastar prvi je put iskazan razdvojen u četiri fonda pod rednim brojevima 5, 6, 7 i 8, kakvu signaturu imaju i danas. Katastarske knjige (*Catastici*) za razdoblje od 1609. do 1797. godine, današnji fond HR-DAZD-5, broji 68 knjiga, dok je pod rednim brojem 6 zaveden današnji fond HR-DAZD-6 Mletački katastar. Mape

73 *Gli archivi di stato italiani*, Ministero dell'Interno, Ufficio centrale degli archivi di stato, (Bologna: Nicola Zanichelli editore, 1944.), 545.

74 Antonio Crechici, „Archivio di stato in Zara”, *Gli archivi di Stato italiana* ur. Luzio Alessandro, Firenze: Miscellanea di studi, 1933.), 279.

75 Dinko Foretić, „Kratki historijat i opći inventar Državnog arhiva u Zadru”, *Arhivist* br. 1, Dodatak III, Beograd (1955.), 34.

76 Sredoje Lalić, Josip Kolanović, ur., *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska*, (Beograd: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, 1984.), 325.

Grimani s rasponom od 1756. do 1758., a koji sadržava tri sveska i 521 jedinicu. Arhivski fond Pisma vještaka mjernika, HR-DAZD-7 *Lettere agrimensores periti* (1706. – 1797.), koji sadržava trinaest svežnjeva, prvi put je zaveden kao zaseban fond, a fond HR-DAZD-8 pod naslovom Mletački katastar. Skice katastarskih mapa Knina i Imotskog (1709. – 1756.) sadržavaju tri omota u kojima nije naveden broj skica. U klasifikacijskoj strukturi svi su ovi fondovi zavedeni u klasifikacijskoj skupini A. Uprava i javne službe.

Prvi pregled fondova i zbirka u samostalnoj Hrvatskoj tiskan je 2006. godine pod naslovom *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*.⁷⁷ Svi fondovi koji sadržavaju podatke o mletačkom katastru registrirani su pod klasifikacijsku oznaku A. Uprava i javne službe, preciznije A.1.2.2. Mletačka pokrajinska uprava do 1797. godine. Prva četiri nose istu signaturu i imena kao i danas, tj. od HR-DAZD-5 do HR-DAZD-8, a broje i jednaku količinu gradiva kao u *Arhivskim fondovima i zbirkama SFRJ* iz 1984. godine. Fond HR-DAZD-381, danas ima naslov Mletački katastar. Katastarske mape Dalmacije. Zbirka obitelji Kurir prvi put je registrirana upravo u toj publikaciji pod naslovom Katastarske mape Dalmacije. Skice (1701. – 1800.) bez naznake da je riječ o kartama obitelji Kurir i da ima 239 komada karata. Naime, Arhiv je 1946. godine od obitelji Kurir iz Splita otkupio zbirku kopija mapa vještaka mjernika koji su radili na području Splita i Trogira nakon Karlovačkoga mira 1699. godine.⁷⁸ Nepoznato je zašto taj fond punih pedeset godina nije zabilježen ni u jednom dotadašnjem pregledu fondova Državnog arhiva u Zadru.

U *Vodiču Državnog arhiva u Zadru*, tiskanom 2014. godine u knjizi 1, u kazalu pod klasifikacijom A Uprava i javne službe, A.1.2. Mletačka uprava u Dalmaciji⁷⁹ nalazi se popis svih fondova mletačkog katastra koji su poslije i detaljno opisani.⁸⁰

Za fond HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige navodi se da ima 71 knjigu, tj. tehničku jedinicu i da je raspona od 1597. do 1797. Budući da je 2019. godine napravljen analitički inventar tog fonda, utvrđeno je da ipak sadrži 68 knjiga, tj. tehničkih jedinica i da su spisi nastali od 1609. do 1797., a sadržavaju podatke od 1452. do 1825. godine. Za fond HR-DAZD-6 Mletački katastar. Mape Grimani navodi se da sadržava 531 mapu i 195 komada gradiva u rasponu od 1756. do 1758. [1812.] godine. I taj je fond 2020. godine dobio novi analitički inventar u kojemu se iskazuje novoutvrđena količina gradiva, i to 546 karata od 1610. do 1854. godine. Količina gradiva fonda HR-DAZD-7 Mletački katastar.

77 Tomislav Čepulić i dr., ur., *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.), 882.

78 Josip Kolanović i dr., ur., *Vodič Državnog arhiva u Zadru*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2014.), knjiga 1, 86.

79 Josip Kolanović i dr., *Vodič Državnog arhiva u Zadru*, knjiga 1, 15.

80 Josip Kolanović i dr., *Vodič Državnog arhiva u Zadru*, knjiga 1, 72-87.

Pisma vještaka mjernika u svim se publikacijama iskazuje isto: trinaest svežnjeva nastalih u rasponu od 1706. do 1797. godine.⁸¹ Godine 2010. napravljen je analitički inventar tog fonda koji pruža cjelovite informacije o problematici katastarskih izmjera u Dalmaciji tijekom 18. stoljeća. Najviše nepoznanica vezano je uz fond HR-DAZD-8 Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskoga. U Pregledu arhivskih fondova RH navedena je neodređena količina od „3 komada“⁸². Pretpostavka je da su zabilježena samo tri kožna sveska skica u kojima je unutar svezaka nepoznat broj karata. Već u Vodiču DAZD-a preciznije je zabilježeno da je riječ o 129 komada kartografskog gradiva. U obje publikacije navedeno je isto vrijeme nastanka, od 1709. do 1756. godine. Budući da je izrada analitičkog inventara tog fonda u tijeku, uskoro će biti dostupni precizni podaci o količini i sadržajnoj fizionomiji fonda.

Arhivistička obrada i sadržaj fondova

Mletački katastarski spisi sastavljeni su od dva osnovna dijela: katastarski planovi i skice te katastarske knjige. Ovdje su predstavljeni redom po signaturama od manjeg broja prema većem.

HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige ([1452.] 1609. - 1797. [1825.]

Za spise ovog fonda postojao je prijepis arhivskog popisa gradiva po kutijama pod naslovom „Katastri Dalmacije iz 17. i 18. stoljeća“ (*Elenco dei Catastici (urbani) assistenti nell'Archivi di Stato*) koji je krajem 19. stoljeća izradio arhivist Böttner.⁸³ Također je postojao i popis gradiva po kutijama izrađen krajem šezdesetih godina 20. stoljeća. Po tom popisu fond je trebao sadržavati 72 knjige, od kojih je većina okupljena u vremenu formiranja fonda. Međutim, u razdoblju koje je uslijedilo sporadično se pronalazilo još katastarskih knjiga u drugim fondovima, tako da su bila formirana i dva podbroja: 14a i 40a. Pojedinačnom identifikacijom knjiga utvrđeno je da neke knjige ne pripadaju fondu mletačkog katastra. Tako je za staru kutiju/knjigu broj 24 utvrđeno da sadržava Zapisnik općinskog vijeća i druge spise stare općine/komune Skradin te je navedena kutija prebačena u bivši fond HR-

81 Sredoje Lalić, Josip Kolanović, ur., *Arhivski fondovi i zbirke SFRJ...*, str. 325; Tomislav Čepulić i dr., *Pregled arhivskih fondova i zbirki RH*, 882, Josip Kolanović i dr., *Vodič Državnog arhiva u Zadru*, knjiga 1, 81.

82 Tomislav Čepulić i dr., *Pregled arhivskih fondova i zbirki RH*, 882.

83 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala

DAZD-15 Općina Skradin koji je 2020. godine predan Državnom arhivu u Šibeniku.⁸⁴ Zatim su stari brojevi knjiga 43, 44 i 45 identificirani kao knjige inventara Arhiva generalnog providura u Zadru (*Inventario pubblico dell'archivio generalizio in Zara-Libro 1. e 2. i Inventario di consegne fatte in archivio*) te su premještene u fond HR-DAZD-251 Državni arhiv u Zadru. Pri izradi arhivskog popisa otkriveno je da stari brojevi 46 i 67 nedostaju. Nije utvrđeno kad su nestali. Nakon arhivističke obrade definirano je da fond HR-DAZD-5 Mletački katastar. Katastarske knjige sadržava 68 kutija/knjiga koje donose analitičke podatke za 348 mjesta mletačke Dalmacije i Albanije, tj. Boke kotorske.

Analitički inventar formiran je kao popis svih identificiranih naselja koja su zabilježena i opisana u knjigama, a sadržava sedam rubrika: ime mjesta, signatura, sadržaj, godina, količina i stanje, stara signatura i tehnička jedinica. Rubrika *Mjesto* zapravo je abecedni popis svih mjesta u mletačkoj Dalmaciji o kojima postoje evidencije. Rubrika *Signatura* formirana je tako da je svako mjesto jedna serija, tako da mjesto Aptovac dobiva signaturu 1, a zadnje na popisu, mjesto Žlijebi dobilo je signaturu 348. Ako za jedno mjesto postoji više katastarskih popisa, što je često, tada su popisi poredani kronološki, od najstarijeg do najmlađeg i signatura dobiva još jedan broj, npr. Zemunik 339.3., što znači da je taj popis treći po starosti za to mjesto. U rubrici *Sadržaj* opisano je kakve podatke donosi konkretni katastarski popis, koji su vještaci mjernici radili popis (ako je taj podatak bio dostupan) te je prepisan izvorni naslov knjige, tj. naslov na talijanskom jeziku. Rubrika *Stara signatura* zadržana je zbog korisnika koji svoje istraživanje započinju na temelju starih signatura objavljenih u raznim publikacijama. Na svaku knjigu stavljena je naljepnica s podatkom o broju i imenu fonda i broju tehničke jedinica. Oštećene knjige spremljene su u arhivske kutije koje su za njih izrađene po mjeri. Unutar svake knjige priložen je i popis signatura koje se u toj knjizi nalaze. Gradivo donosi popise obitelji (broj muškaraca, djece, muškaraca pod oružjem i njihova imovnog stanja), popis zemlje (oranica, livada, obradive i neobradive zemlje, vinograda), popis stoke (broj konja, goveda, teladi i stoke sitnoga zuba), granice posjeda i zakupe zemljišta. Sadržava i popise pojedinih samostanskih posjeda i imanja na području oko Splita te popise javne imovine, odnosno javnih zgrada u Dalmaciji.

84 Temeljem Uredbe Vlade Republike Hrvatske o osnivanju Državnog arhiva u Šibeniku (NN. 7/2007., 78/2017.) i Sporazuma o razgraničenju i primopredaji arhivskog gradiva između Državnog arhiva u Zadru i Državnog arhiva u Šibeniku od 20. 1. 2020., Državni arhiv u Zadru predao je Državnom arhivu u Šibeniku arhivsko gradivo koje je nastalo na području njegove nadležnosti.

HR-DAZD-6 Mletački katastar. Mape Grimani (1610. - 1797. [1854.]

Prvo sređivanje i izrada popisa učinjeni su potkraj 19. stoljeća kad je arhivist Enrico Böttner izradio prvo obavijesno pomagalo naslova *Elenco dei disegni spolveri e topografici esistenti nell' I. R. Archivio Luogotenenziale deglo Atti e documenti Antichi*⁸⁵ gdje je abecednim kazalom koje poštuje ortografiju talijanskog jezika popisano sve kartografsko gradivo pronađeno među spisima mletačke uprave u Dalmaciji te se koristilo sve do izrade ovog analitičkog inventara. Nakon usporedbe s popisom iz 19. stoljeća utvrđeno je da fond ima manje inventarnih brojeva, tj. katastarskih skica i planova nego što upućuje popis po talijanskom alfabetu.

Već na početku obrade u fond HR-DAZD-552 Grafička zbirka prebačeno je ukupno trinaest planova i to brojevi: 59 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka I,2), 60 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I, 3.), 61 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I,4) 122 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I, 5.), 149 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, II. 2. Plan grada Dublina), 179 (HR-DAZD-552, Grafička zbirka, I/9, Gorizia), 215 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I, 11), 250 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I, 12), 251-253 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I,13.) i 455 (HR-DAZD-552 Grafička zbirka, I, 22), a sve se odnose na grafičke listove utvrda i planova gradova. Brojevi 3 Adige-Fiume, 4 Asso Fortezza, 495 i 496 *Carta geografica di Provincia Veneta*. prebačeni su u HR-DAZD-383 Kartografska zbirka i smješteni u seriju Rukopisnih karata u odgovarajuću podseriju te će biti naknadno obrađeni. Pri obradi zbirke HR-DAZD-383 Kartografska zbirka neki inventarni brojevi, npr. 224 Rogoznica *Capocesto* (HR-DAZD-6, sign.1.207.5., Rogoznica. Pripadnost zemlje Primoštena i Rogoznice oko zemlje Dračevica, nastale u Šibeniku 1772. godine) i br. 223 (DAZD-6, Zemunik, sign.2.1. Katastarski plan Zemunika iz 1756. godine) vraćeni su u Mape Grimani jer su nekoć najvjerojatnije bili zabunom prebačeni u Kartografsku zbirku što potkrepljuje podatak iz Böttnerova inventara gdje kod izmjere iz 1756. pod brojem 13 *Zemonico Tomo I.* stoji da je smještena u posebnoj busti. Budući da je zbog svojih dimenzija smještena posebno, najvjerojatnije je omaškom bila prebačena ili izdvojena pri formiranju Kartografske zbirke jer su sve ostale iz te godine bile presavijene i smještene u tri sveska s kožnim uvezom. Sada je katastarski plan Zemunika iz 1756. godine smješten u 2. seriju gdje se nalaze i ostali katastarski planovi iste provenijencije.

U starom popisu izrađenom prema talijanskom pravopisu također su navedeni i lokaliteti čije karte ne postoje kao samostalne, već se upućuje na ime karte gdje je navedeno mjesto moguće pronaći. To se odnosi na sljedeće brojeve: 5 Banj vidi Ždrelac, 7 Brazojević vidi Milešine, 11 Bender vidi Kobilice, 17 *Brelle* vidi Žeževica, 36 Briševo vidi Bokanjac, 41 Bobovište vidi Struge, 46 Boraja vidi Blizna, 50 Borun

85 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala

vidi Podkonje, 51 Borovci vidi Novasela, 64 Kadina Glavica vidi Kanjane, 75 Vinjerac vidi Jasenice, Velebit/*Morlacca* i Posedarje, 88 Krmpote/*Crempot* vidi Medviđa, 90 Čvrljevo vidi Lečevica, 94 Civljane, *Cizave* vidi Kladnjice, 97 Ključ nema, 98 Kaočine, Karalić, Filipović i Širitovci vidi Kaočine, 99 Konjevrate vidi Radonić, 110 Kosore vidi Knin, 111 Kosovo vidi Knin, 113 Kožlovac vidi Lepuri, 115 Kotezi vidi Kokorić, 118 Hrvatska vidi Dalmacija, 121 Kurtić vidi Knin, 127 Dragove vidi Novasela, 141 Dobropoljana vidi Ždrelac, 143 Doljane vidi Cista, 156 *Abozzo della Citta' di Fiume*, 157 Gaćezezi vidi Grabovac, 174 Goriš vidi Zaton (šibenski), 175 Golo Brdo vidi Radonić, 181 Dazlina vidi Ražine, 205 Lagevci vidi Međari, 208 Lepenica vidi Ljubitovica, 216 *Malpaga* vidi Crno, 221 Mratovo vidi Nečven, 233 *Mirvizza* vidi Versevo, 237 Morić vidi Lečevica, 246 Murter vidi Betina i Pakoštanje, 279 Očestovo vidi Pađene, 281 Ostrogošica vidi Mirilović Gornji, 285 Orahovac vidi Dobrota/Boka, 286 Orašac vidi Međare, 292 Otrić vidi Novasela, 301 Partimir vidi Unešić, 312 Petrčane vidi Kožino, 317 Pridraga vidi Karin i Suhovare, 320 Podgrađe vidi Lisičić, 331 Slivnica i Vinjerac vidi Posedarje, 338 Rakitnica vidi Zaton, 373 Rujnica vidi Desne, 399 Seoce vidi Novasela, 404 Slivnica vidi Posedarje, 417 Šopot vidi Perušić, 421 Slivno vidi Drniš, 429 Split vidi Klis, 430 Sratok vidi Divojevići, 434 Suhovare, Novigrad, Pridraga, Islam vidi Posedarje, 442 Tribanj vidi Velebit, 446 Tolešić vidi Mitlo, 459 nedostaje, 465 Vrtar vidi Novasela, 466 Vrbanj vidi Kokorić, 467 Vrbica vidi Plina, 470 Vrba vidi Milešina, 475 Velika Glava vidi Dubravica, 479 Vrbnik kod Knina vidi Modrino Selo, 482 Vidonja vidi Plina, 516 Zavoljane vidi Zaton, 522 Zelovo vidi Bitnić, Satrić.

Gradivo fonda podijeljeno je u dvije serije. Prva predstavlja skice, planove i topografske karte Dalmacije (1610. – 1797).[1854.] nastale na terenu na temelju izvješća vještaka mjernika, rađene su uglavnom ručno tušem, a ima ih i koloriranih tehnikom *acquatinte*. Druga serija sadržava isključivo kolorirane katastarske planove nastale prema uredbi generalnog providura Francesca Grimanija 1755. – 1756. godine.

Fond sadrži rukopisne karte za 351 mjesto i naselje benkovačkog, kninskog i drniškog, zadarskog, trogirskog i splitskog područja, a obuhvaćaju prostor nekadašnje mletačke Dalmacije u što spada i prostor Boke kotorske u današnjoj Crnoj Gori. Ukupno postoji 546 karata, odnosno katastarskih skica i koloriranih planova te topografskih prikaza razgraničenja između mjesta na 1120 listova izrađenih na papiru ručne izrade. Prva serija ima 491, a druga 55 katastarskih planova. Činjenica je da Grimanijevi katastarski planovi zapravo sadržavaju samo desetinu sveukupnih karata iz tog fonda i da donose samo podatke o površinama čestice i broju članova kućanstva. Najveći broj karata i najpotpunije podatke u katasticima (površina i kvaliteta zemljišta, granice čestica, vrsta kultura, svi članovi obitelji po dobi te broj domaćih životinja na imanju) donosi izmjera koju je naložio providur Vincenzo Vendramin 1709. godine. Iako je više providura zaslužno za katastarsku izmjeru Dalmacije, ime

Francesca Grimani postalo je sinonim za obavljene posao. Možda se to može objasniti time što je Grimani najbolje razglasio i prezentirao provođenje svojih terminacija: njegove knjige investitura luksuzno su opremljene, a druga, kninska terminacija je, uz rukopisni prijepis u uvodnom dijelu katastarske knjige, tiskana i u obliku velikoga dvojezičnog oglasa, na talijanskom i hrvatskom jeziku. Nažalost, nepravda učinjena prije svega Vendraminu ni danas se ne može ispraviti jer je kolokvijani naslov fonda Mape Grimani u potpunosti zaživio među korisnicima i u literaturi.

Obavijesno pomagalo je analitičko i jednostavno za korištenje, napravljeno prema pravilima opisa kartografske građe u AKM zajednici. Za opis zemljovida korišten je ISBD (CM) – Međunarodni standardni bibliografski opis kartografske građe te arhivske norme za opis gradiva ISAD (G) i ISAAR(CPF). Elementi opisa su sljedeći: ime mjesta i okruga, signatura (otisnuta podebljanim brojkama); naslov na hrvatskom jeziku; izvorni naslov (ako je naveden na zemljovidu); autor zemljovida ako je potpisan; mjerilo; mjesto nastanka, godina; tehnički podaci (broj zemljovida, tehnika, medij, veličina prikaza (š × d)), broj duplikata; oštećenje; stara signatura. Ako pojedino mjesto sadržava više prikaza, svaki je evidentiran i izmjerjen. Ako podaci nisu upisani na zemljovidu, a arhivist je neke podatke uočio na poledini ili na pripadajućem kartončiću, oni s zabilježeni u uglatim zagradama.

HR-DAZD-7 Mletački katastar. Pisma vještaka mjernika (1706. - 1797.)

Fond sadržava izvješća vještaka mjernika generalnim providurima o pripremnim radovima za izmjeru zemljišta, nekim problemima u radu, financijskim sredstvima, dodjeli zemljišta pojedinim osobama ili obiteljima te njihovoj diobi, omeđivanju i obilježavanju zemljišta, izmjerama, krčenju zemljišta, utvrđivanju granica između posjeda kao i granica između komuna na zadarskom, kninskom, šibenskom i splitskom području. Ukupno su 674 pisma čiji su stvaratelji vještaci mjernici u razdoblju od 1706. do 1710. te od 1726. do 1796. godine. Najveći broj pisama je nastao 1755. - 1756. godine po odredbama Grimanijeva zakona.

Do izrade analitičkog inventara kao obavijesno pomagalo koristio se provizorni popis iz čitaonice DAZD-a naslova *Agrimensores periti* pisan rukom sa šturim podacima o sadržaju kutija.

Analitički inventar izrađen je 2010. godine i sadržava sedam rubrika: tehničku jedinicu, broj spisa, mjesto na koje se izvješće odnosi, ime vještaka mjernika, godinu i napomenu u kojoj je navedeno ime generalnog providura koji je izdao uredbu o izmjeri i izradi evidencije, dimenzije, eventualna veza s nekim drugim izvješćem, jezik i pismo ako nije talijanski i latinica⁸⁶ te postojanje nacрта unutar pisma.

86 Npr. HR-DAZD-7, sign. 4.145, Sukošan. Izvješće je napisano hrvatskim jezikom i glagoljicom.

HR-DAZD-8 Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadar, Knin i Imotski (1709. – 1756.)

Fond nema izrađen analitički inventar, već se koristi arhivski popis na talijanskom jeziku koji je izradio Enrico Böttner krajem 19. stoljeća, a sastavni je dio već spomenutoga *Popisa topografskih planova i skica koji se nalaze u C. K. Namjesničkom arhivu starih spisa*. Sadržava katastarske skice iz 1709. godine okružja Zadar (*Contado di Zara*) koje su u Böttnerovu inventaru upisani od rednog broja 1 do 24⁸⁷ i Knina upisane od rednog broja 25 do 85.⁸⁸ Područje Imotskoga izmjereno je nakon Požarevačkog mira 1718. godine kad je Imotski ušao u sastav mletačke Dalmacije. Od 1721. do 1723. godine utvrđena je granica između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, zemlja je izmjerena, a skice toga područja nastale su 1725. godine. *Disegni e Rubriche dei Villaggi del territorio ex Veneto d'Imoschi formati nell'anno 1725*. tj. Skice naselja na bivšem mletačkom području Imotski u Böttnerovu inventaru upisane su od rednog broja 1 do 69.⁸⁹ Do kraja 2021. godine očekuje se novo obavijesno pomagalo za ovaj fond.

DAZD-381 Mletački katastar. Katastarske mape Dalmacije. Zbirka obitelji Kurir (1701. – 1800.)

Ovaj fond sadržava katastarske i topografske karte Dalmacije nastale nakon Karlovačkog mira 1699. godine za vrijeme naseljavanja Novih stečevina na području Trogira, Splita i Sinja te njihovih graničnih područja prema susjednim upravnim jedinicama.⁹⁰ Fond sadržava 239 karata nastalih od 1701. do 1800. godine. Stvaratelji gradiva, članovi splitske obitelji Kurir (Corir, Courir, Curir) radili su kao vještaci mjernici tijekom 18. i početkom 19. st. Sedamdesetih godina 18. stoljeća djelovao je Pietro Corir čija se izvješća nalaze u fondu Vještaka mjernika, a odnose se na Split.⁹¹ Taj mjernik kasnije je radio izmjere i na području Sinja.⁹² Francesco Antonio Corir djelovao je poslije Petra, krajem 18. stoljeća, a njegova se izvješća uglavnom odnose na Split⁹³ i Kaštela.⁹⁴ Mjernici iz obitelji Kurir dobro su po-

87 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala, Popis..., 14.

88 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala, Popis..., 18.

89 HR-DAZD-251, Dokumentacijski centar, Obavijesna pomagala, Popis..., 19-20.

90 HR-DAZD-381, sign. 173, Karta dijela splitskog poluotoka koja prikazuje granicu između Splita i Poljica.

91 HR-DAZD-7, br. 388

92 HR-DAZD-7, br. 422, 1780. g.

93 HR-DAZD-7, br. 609, 1795. g.

94 HR-DAZD-7, br. 631, Kaštel Stari, 1794. godine

znawali područje koje su kartografski prikazivali, tj. na temelju starijih predložaka radili su preslike i na svaku kartu upisivali mnoštvo toponima i detalja. Svi su prikazi ručno izrađene katastarske skice i planovi na kojima su ucrtani značajni objekti toga područja, npr. crkve, ceste, zgrade, izvori vode, bunari, tokovi rijeka, polja i vinogradi. U Državnom arhivu u Zadru kao obavijesno pomagalo za taj fond trenutno se koristi provizorni arhivski popis, a u sljedećoj godini planira se izrada analitičkog inventara čime bi se u potpunosti mogao rekonstruirati Mletački katastar u Dalmaciji.

Zaštita

Arhivsko gradivo u Državnom arhivu u Zadru, bez obzira jesu li to spisi ili kartografski materijal, zbog određenih klimatskih i lokacijskih obilježja treba osobito pažljivo fizički štiti. Zbog vlažne klime, dvjesto godina stare zgrade Arhiva građene za potpuno drugu namjenu te njezina smještaja samo pedeset metara od mora kao najvažniji zadatak nameće se reguliranje vlažnosti prostorija u kojima je pohranjeno arhivsko gradivo. U normalnim meteorološkim uvjetima taj problem zadovoljavajuće se rješava redovnim očitanjima higrometara i odvlaživanjem prostorija dehumidifikatorima prostora. Posebno se vodi briga i o zaštiti od sunčeve svjetlosti prostorija u kojima je gradivo smješteno. Karte i skice mletačkih katastra napravljene su isključivo na papiru, a neke su ojačane platnom, dok su katastarske knjige djelomično uvezane u kožne i pergamentne korice koje zasigurno osiguravaju bolju fizičku zaštitu. Najveći izazov predstavljaju različiti formati kartografskog materijala jer su pojedini toliko veliki da im se ne može osigurati polegnuti smještaj⁹⁵, nego moraju biti presavijeni što otežava rukovanje tim kartama i s vremenom dovodi do značajnih mehaničkih oštećenja. Zaslugom Restauratorske radionice Državnog arhiva u Zadru zadnjih se godina dosta napravilo na zaštiti gradiva mletačkog katastra. Za većinu katastarskih knjiga napravljene su kutije po mjeri od beskiselinske ljepenke, a na oštećenim komadima napravljeni su novi uvezi tankim špagom. Za završetak posla potrebno je još napraviti popunu lakuna japanskim papirom što će, nadamo se, uslijediti u skorije vrijeme. Sve su karte dobile zaštitnu ambalažu po mjeri, od prozirnog melineksa ili od beskiselinske ljepenke. Intelektualna razina zaštite dosegla je visoku razinu jer su u zadnje dvije godine napravljeni analitički inventari do razine komada za fondove HR-DAZD-5 i HR-DAZD-6 čime se konačno zaustavila nepotrebna manipulacija gradivom. U budućnosti preostaje digitalizacija mletačkog katastra čime bi se gotovo u potpunosti zaustavila fizička manipulacija i samim time fizičko, temperaturno i solarno oštećivanje. Digitalna dostupnost kori-

95 HR-DAZD-6, npr. Sinj, Rogoznica, Zemunik

snicima daje veće mogućnosti od klasičnog uvida, pa je uz zaštitu taj moment dodat-
tan podstrek za buduće aktivnosti digitalizacije vrijedne kulturne baštine.

Korištenje, dostupnost, budućnost

Kao prvorazredni izvori za povijest Dalmacije, a posebno unutrašnjosti Dalmacije, tj. Bukovice, Ravnih kotara i Dalmatinske zagore, fondovi mletačkog katastra jedni su od najkorištenijih u Državnom arhivu u Zadru. Uz uobičajen interes brojnih znanstvenika u zadnjem desetljeću veliko je i zanimanje javnosti za genealoška istraživanja i lokalnu povijest što te fondove dovodi u sam vrh po broju jediničnog izdavanja arhivskog gradiva.⁹⁶ To je posebno uočljivo otkad je Zbirka matičnih knjiga Državnog arhiva u Zadru (HR-DAZD-378) postavljena u Digitalni arhiv na mrežnoj stranici Arhiva. Pregršt raznih povijesnih, demografskih, toponastičkih, geografskih i drugih publikacija utemeljeno je na ovom arhivskom gradivu.⁹⁷ Budući da je objavljivanje i afirmiranje arhivskog gradiva permanentni

96 Ante Gverić, „I catasti veneziani all’Archivio di Stato di Zara”, *Atti del VII convegno internazionale Venezia e il suo Stato da mar / Venice and its Stato da Mar*, ur. Bruno Crevato-Selvaggi, (Roma: Società Dalmata di Storia Patria, 2019.) 119-131.

97 Damir Magaš, „Zemljopisno-povijesna obilježja Dugog otoka”, *Zbornik o Dugom otoku*, ur. Šime Batović (Zadar: Matica Hrvatska, ogranak u Zadru, 1999.), 11-44, *Hrvati Boke kotorske, Zbornik Pomorskog muzeja Orebić, posebno izdanje*, ur. Stijepo Obad (Orebić; Zadar: Sveučilište u Zadru i Zaklada „Dr. Cvito Fisković”, 2003.), *Toponimija otoka Pašmana*, gl. ur. Vladimir Skračić (Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, 2006.), *Toponimija otoka Ugljana*, gl. ur. Vladimir Skračić, (Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, 2007.), *Otok Rava*, ur. Josip Faričić, (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2008.), *Otoci Ist i Škarda*, gl. ur. Josip Faričić, (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2010.), Mithad Kozličić, Sanda Uglešić, *Senjski peljar iz početka 17. stoljeća: Velebitsko podgorje od Senja do Dračevca u hrvatskoj i njemačkoj redakciji Senjskog peljara = The early 17th century Senj Pilot: the Velebit Podgorje region between Senj and Dračevac, according to Croatian and German editions of the Senj Pilot*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2015., *Zemunik u prostoru i vremenu*, ur. Josip Faričić, Zdenko Dundović, (Zadar: Sveučilište u Zadru, Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2016.), Ilija D. Lalošević, *Fortifikacijska arhitektura Boke Kotorske venecijanskog perioda (XV-XVIII vijek)*, (Podgorica: Univerzitet Crne Gore, 2016.), *Župa Ljubač – zrcalo povijesnih i geografskih mijena u sjeverozapadnom dijelu Ravnih kotara*, ur. Josip Faričić, Jerolim Lenkić, (Zadar: Sveučilište u Zadru 2017.), Kristijan Juran, *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću*, (Murter: Narodna knjižnica i čitaonica i Ogranak Matice hrvatske, 2017.), Josip Faričić, *Pomorska kartografija, katalog izložbe*, (Zagreb – Zadar: Hrvatsko kartografsko društvo, Sveučilište u Zadru, Državni arhiv u Zadru, Znanstvena knjižnica Zadar i Hrvatski hidrografski institut, 2007.), Damir Magaš, Lena Mirošević, Josip Faričić, „Cartographic heritage in the Zadar scientific and cultural institutions“, *e-Perimetron* 5 (4) (2010), 226-239; Faričić i dr., „Digitalization of Cartographic Heritage of State Archives in Zadar – Present State, Problems and Possibilities”. u: *5th International Workshop on Digital Approaches in Cartographic Heritage*, ed. E. Livieratos & G. Gartner, Vienna, (Vienna: University of Technology, 2010), 172-182, Josip Faričić, Lena Mirošević, Damir Magaš, *Kartografska baština*

zadatak svih arhiva, tako je i Državni arhiv u Zadru u proteklih dvadesetak godina, kao izdavač ili suizdavač, kontinuirano predstavljao mletačke katastre u tiskanim izdanjima⁹⁸ i izložbama⁹⁹.

Korištenje i dostupnost arhivskog gradiva u tradicionalnom smislu u današnjem vremenu sve više pada u zaborav. Kulturno naslijeđe danas se primarno prezentira suvremenim računalnim tehnologijama, pri čemu glavnu ulogu ima internet. Prednosti elektroničkih informacijskih sustava su višestruke: poboljšano pretraživanje informacija, brza i jeftina komunikacija i mogućnost višestrukoga korištenja.¹⁰⁰ U tom smislu, a nastavljajući dobru praksu Državnog arhiva u Zadru koji svoje najznačajnije gradivo priprema, digitalizira i objavljuje u Digitalnom arhivu na svojoj mrežnoj stranici, obavijesna pomagala za fondove mletačkog katastra već su mrežno dostupna, dok se digitalizacija samog gradiva očekuje

zadarskih arhiva i knjižnica, katalog izložbe. u: 9. savjetovanje *Kartografija i geoinformacije*, (Zagreb, Zadar: Hrvatsko kartografsko društvo, 2013), 49-113.

- 98 Ivan Gabrić, Branko Kaleb, Slavko Ražov, *Katastarska mapa: mjesto Vid, okrug Metković*, (Metković: Matica hrvatska ogranak Zadar, Državni arhiv u Zadru, 2004.), Stijepo Obad, Serdo Dokoza, Suzana Martinović, *Južne granice Dalmacije: od 15. st. do danas*, drugo dopunjeno izdanje, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2005.), Milan Glibota, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2006.), Milko Brković, Ivana Čubela, Suzana Martinović, *Dalmatinska zagora na mletačkim katastrima XVII. i XVIII. stoljeća u Državnom arhivu u Zadru*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2007.), Milan Glibota, *Lovreć: crtice iz prošlosti, mletački i austrijski popisi i katastri* (Lovreć: Općina Lovreć; Zadar: Državni arhiv u Zadru; Imotski: Matica hrvatska, ogranak Imotski, 2007.), Marko Rimac, Goran Mladineo, *Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine, Donji kotar, Srednji kotar i Gornji kotar*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2009. – 2012.), Viktor Vito Grabovac, *Proložac kroz vjekove*, (Imotski: Matica hrvatska, ogranak Imotski; Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2009.), Hrvoje Manenica, *Mletački i austrijski katastri mjesta Borovci – Metković XVIII. i XIX. stoljeća*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru; Metković: Matica hrvatska, ogranak Metković, 2011.)
- 99 Damir Magaš i dr., *Hrvatska na zemljopisnim kartama od XVI. do XIX. stoljeća u Državnom arhivu u Zadru, katalog izložbe*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 1997.), Denis Martinović, Suzana Martinović, Ankica Strmota, *Katastarska zbirka «Grimani» iz XVII. i XVIII. st., katalog izložbe*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2003.), Milan Glibota i dr., *Imotska krajina na zemljopisnim kartama i katastarskim planovima iz Državnog arhiva u Zadru, katalog izložbe*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2004.), Milan Glibota, Suzana Martinović, *Kninsko područje na zemljopisnim kartama i katastarskim planovima iz Državnog arhiva u Zadru, katalog izložbe*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2005.), Milan Glibota, *Zagora na katastarskim mapama Državnog arhiva u Zadru, katalog izložbe* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2006.), Stijepo Obad, Suzana Martinović, Tamara Šarić-Šušak, *Granice Dalmacije prema susjedima tijekom devetnaestog stoljeća*, (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2010.), Josip Faričić, Lena Mirošević, Damir Magaš, *Kartografska baština zadarskih arhiva i knjižnica, katalog izložbe*, u: 9. savjetovanje *Kartografija i geoinformacije*, Zagreb – Zadar: Hrvatsko kartografsko društvo, 2013.) 49-113; Tamara Šarić-Šušak, Ivana Burić, Suzana Martinović, *Naši „škoi” na katastarskim kartama Državnog arhiva u Zadru, katalog izložbe* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2017.)
- 100 Vlatka Lemić, „Arhivi i Internet - nove mogućnosti dostupnosti i korištenja arhivskoga gradiva”, *Arhivski vjesnik* 45 (2002), 207-221.

u sljedećem razdoblju čime bi se jednim potezom poboljšala zaštita gradiva, a ono bi postalo dostupno najširem krugu korisnika.

Zaključak

U puna četiri stoljeća svoje nazočnosti mletačka uprava nije regulirala zemljišne odnose u cijeloj Dalmaciji na jedinstven način, već je to činila parcijalno. Odgovarajuće odluke donosila je ovisno o povijesno oblikovanom pravnom statusu i konkretnim prilikama, najčešće ratnim, u različitim upravnim jedinicama pokrajine Dalmacije i Mletačke Albanije. Pojedine propise donesene za jednu upravnu jedinicu u praksi je primjenjivala i na drugim područjima s istim pravnim statusom. U takvoj situaciji, zajedno s pljačkama i otimačinom koju su provodili novopostavljeni dužnosnici, ponajprije serdari i harambaše te prebjezi s osmanlijskog teritorija, prevladavao je osjećaj egzistencijalne i pravne nesigurnosti i domicilnog i naseljenog stanovništva. U skladu s tim nije moguće pouzdano tvrditi da je stanje u katastarskim evidencijama u potpunosti odgovaralo stvarnom stanju na terenu.

Najveći posao u tijeku nastajanja mletačkog katastra odradili su vještaci mjernici. Njihova aktivnost može se pratiti uvidom u sve navedene fondove mletačke uprave. Njihovi potpisi i ovjere nalaze se na sveščićima popisa katastarskih knjiga, na katastarskim planovima i skicama te samostalno u obliku izvješća generalnim providurima. Njihova je ključna uloga u nastanku mletačkog katastra do danas podcijenjena s obzirom na to da su bili nositelji odgovornih zadataka popisa zemljišta, popisa stanovništva, pokretne i nepokretne imovine te stručnoga kartografskog i tehničkog posla što bi u današnje vrijeme podrazumijevalo angažman više stručnjaka različitih zanimanja.

Dezintegracija fonda Mletačkog katastra započela je 1955. godine u Foretićevu *Kratkom historijatu* kad je fond razdvojen u dvije grupe: u prvoj su današnji fondovi HR-DAZD-5 Katastarske knjige i HR-DAZD-7 Pisma vještaka mjernika, a u drugoj su ostali današnji fondovi HR-DAZD-6 Mape Grimani i HR-DAZD-8 Skice katastarskih mapa Zadra, Knina i Imotskog. Može se pretpostaviti da je ta prva podjela fondova napravljena po principu vrste gradiva: spisi su odvojeni u jedan (fond broj 6), a kartografski materijal u drugi fond (fond broj 7). Cijepanje je nastavljeno pri izradi Arhivskih fondova i zbirki SFRJ iz 1984. godine kad su se dva fonda mletačkog katastra podijelila na ukupno četiri fonda pri čemu je svaki postao samostalni fond, uz otkupljeni fond HR-DAZD-381 Zbirka obitelji Kurir. Budući da je sve katastarsko kartografsko gradivo već krajem 19. stoljeća u Böttnerovu inventaru bilo zajedno popisano, moglo bi se zaključiti da je odvojenim

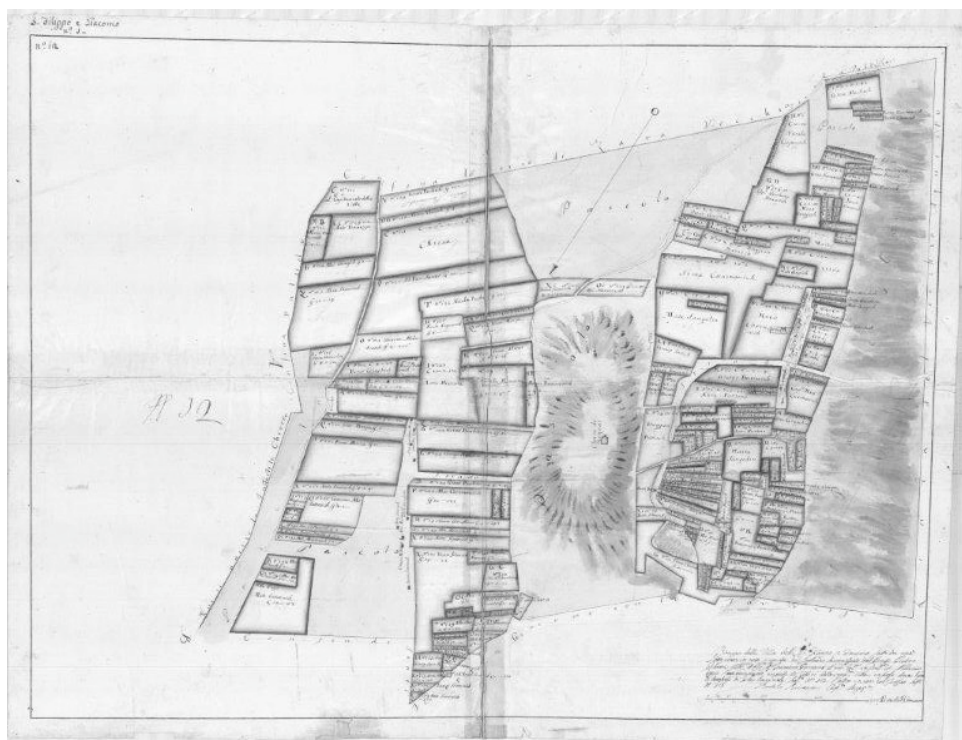
iskazivanjem karata u dva različita fonda (današnji fondovi HR-DAZD-6 i HR-DAZD-8) učinjena šteta jer se zapravo radi o istoj vrsti gradiva nedjeljivoj jedne od druge, nastaloj u istom vremenskom rasponu, za ista mjesta i s istom svrhom. Bez obzira na razloge za takav postupak, vrijeme je pokazalo da je došlo do zbrke u iskazivanju količina, a osobito u prepoznavanju sadržajne fizionomije fondova što je uvelike otežavalo rad arhivista i istraživača jer su navedeni na zaključak da se radi o različitim izvorima ili stvarateljima, što nikako nije točno. Postoji mogućnost i da je dio gradiva pri istraživanju ostao neprimijećen i neobrađen jer podaci o sadržaju nisu bili vidljivi na jednom mjestu. U pravilu informacije o katastarskim evidencijama i kartama za pojedino naselje mogu se pronaći u sva četiri navedena fonda za izmjere obavljene od 1709. do 1756. godine, a ponekad i izvan njih. Na temelju iznesenoga zastupamo mišljenje da je fondove mletačkog katastra potrebno ponovno ujediniti kako su u izvornom obliku i vremenu nastajali, tj. uspostaviti prvobitni red. U teoretskom smislu tako bi se dobili usporedivi podaci iz određenog razdoblja za neko mjesto, okolicu ili šire područje od interesa istraživača čime bi se na najbolji način ispunila svrha primjene arhivskih izvora u istraživanjima. U praktičnom smislu fondovi mletačkog katastra postali bi brže i lakše dostupni širem krugu korisnika s manje povijesnog i arhivističkog znanja jer bi se ujednačene informacije koncentrirale na jednome mjestu.

Digitalizacijom i postavljanjem mletačkog katastarskog gradiva na mrežnu stranicu Državnog arhiva u Zadru učinio bi se zadnji i vrlo važan iskorak prema potpunoj pristupačnosti, vidljivosti i očuvanju te prvorazredne kulturne baštine s ciljem promicanja njezinih vrijednosti.

Ristretto della Possessori della Villa di Gorizza

Nomi e Cognome dell' Possessori	Terre Arative	Vignate	Prattiti	Campi in tutto	Catastro delle Anime et Animali					
	Campi Quatt. Tante	Campi Quatt. Tante	Campi Quatt. Tante	Campi Quatt. Tante	Uomini Anime in tutto	Cavalli in tutto	Capelli in tutto	Mucche in tutto	Asine in tutto	Animali in tutto
Co Antonio Casagetti	14: 1: 74		3: 0: 40	17: 9: 114						
D' Antonio Cristich Piraco		1: 1: 147		1: 1: 147						
Antonio Milosich j Piero	30: 0: 177	1: 1: 33		31: 1: 210	2	6		2		20
Anna Radosevich	19: 0: 163	0: 1: 88	1: 1: 64	20: 1: 100						
Bortolo Zupponovich j Simon	17: 0: 8			17: 0: 8	1	3				
Elia Zupponovich j Michel	50: 0: 78	0: 0: 88	1: 0: 133	51: 0: 89	1	6	2	4	3	30
Franz Glauich de S' Casan	0: 1: 100			0: 1: 100						
Franz Loochich de Restane	10: 0: 1	1: 0: 96		11: 0: 96						
Co Franz Zupponovich	41: 0: 191	0: 1: 148	4: 0: 119	45: 0: 358	2	5	1	8	6	4
Giacomo Bratenovich da Tin	9: 1: 182			9: 1: 182						
Giacomo Perich	67: 0: 104	0: 0: 1		67: 0: 104	1	7	2	3	6	4
Cesario Passich de S' Casan	0: 0: 91			0: 0: 91						
Gregorio Sironovich de S' Casan	0: 0: 40			0: 0: 40						
Gregorio Vesil de S' Casan	7: 0: 70			7: 0: 70						
Luca Drusich de S' Casan	10: 0: 109			10: 0: 109						
Lorenzo Galeasich j Piero	44: 0: 5	0: 0: 106	1: 1: 138	45: 0: 144	3	10	0	2	4	5
Luca Martinovich j Zanone	1: 0: 1	1: 0: 92		2: 0: 92	1	6		1	2	1
Michel Bihacovich j Tomaso	4: 0: 143			4: 0: 143	1	5		1	2	1
Michel Dautch de S' Casan	0: 1: 100			0: 1: 100						
Michel Brach de S' Casan	4: 1: 194			4: 1: 194						
Michel Galeasich j Stefano	11: 0: 69	1: 0: 90	1: 0: 100	13: 0: 159	2	6			3	3
Mario Giovasich	0: 1: 1			0: 1: 1	1	5		1	0	0
Mario Turcovich de Restane	13: 1: 141			13: 1: 141						
Mario Mersich j Greg.	12: 0: 60			12: 0: 60	1	4		1	1	1
Mario Milinovich de Zaira	8: 0: 84			8: 0: 84						
D' Michel Marmovich de S' Casan	5: 0: 92			5: 0: 92						
Mario Pastovich j Paolo	68: 1: 145	1: 0: 30	1: 0: 100	69: 1: 275	2	11	1	3	8	10
Marcese Passich de S' Casan	1: 0: 161			1: 0: 161						
Mario Radosevich j Nicol	40: 0: 74	1: 0: 158	1: 0: 141	41: 0: 273	1	9	1	2	3	3
D' Michel Rasponich de S' Casan	0: 1: 108			0: 1: 108						
Mario Sternovich j Zanone	0: 1: 104	1: 1: 98	1: 1: 169	1: 1: 371	2	7	1		4	20
Mario Sternovich j Andrea	0: 0: 151	1: 0: 119	1: 1: 160	1: 0: 430	1	6	1		2	4
Mario Storchich de Restane	0: 0: 14			0: 0: 14						
Mario Svolich de S' Casan	0: 1: 84			0: 1: 84						
Michel Tomasich j Borolo	4: 0: 107	1: 0: 44	1: 1: 65	5: 0: 216	1	5	1		2	3
Nicola Brusich	11: 1: 5			11: 1: 5						
Nicola Caussevich j Zorzi	50: 1: 140	4: 1: 64		54: 0: 304	1	4	1	0	4	4
Nicola Cerichich de S' Casan	6: 0: 60			6: 0: 60						
Nicola Drusich de S' Casan	1: 0: 96			1: 0: 96						
Nicola Ruzsich de Restane	8: 0: 146			8: 0: 146						
Nicola Zupponovich j Marco	0: 0: 180	1: 1: 60		0: 0: 240	1	1				
Piero Cazan de S' Casan	4: 0: 40			4: 0: 40						
Piero Colovich de S' Casan	1: 1: 4			1: 1: 4						
Possessori da S' Casan	0: 1: 100			0: 1: 100						
Piero Rasponich de S' Casan	1: 0: 187			1: 0: 187						
Paolo Sternovich j Nicol	4: 0: 154	0: 1: 60	1: 1: 187	5: 0: 401	1	8		2	2	30
Paolo Vercich j Nicol	4: 0: 90	0: 0: 17	1: 1: 187	5: 0: 294	1	8	1		2	10
Stefano Cazzovich de S' Casan	1: 1: 3			1: 1: 3						
Stefano Crisan de S' Casan	0: 1: 43			0: 1: 43						
Simon Dran de S' Casan	4: 1: 44			4: 1: 44						
Summa	860: 1: 148	40: 0: 196	18: 1: 288	918: 2: 172	17	100	14	15	54	113

Slika 1. HR-DAZD-5, Mletački katastar. Katastarske knjige (1609.-1797.), Popis vlasnika Gorica, 1709. g., sign. 79.2.

Slika 2. HR-DAZD-6, Mletački katastar. Mape Grimani (1610. – 1797.) [1854], Sveti Filip i Jakov, 1756., sign. 2.4.

Ilmo. Sr. Gio. Battista Gnanzi
1755

Sulla Divisione di Terra, più male, e sopra
 fratelli Simionich, e sul non essere
 giusto contenimento di M. Toma, Skijan,
 Loure, e Clarisa Petrovich

Per unire a questo il Sr. G. B. di G. con la sua propria la divisione
 ne Sr. Maco, e Sr. Gale. Simionich, gliante al primo in
 prima cinque anni. Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 or ad arbitrio in cinque anni. Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 come successivamente. Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 l'ignora, e Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 concordanti. E sopra alcuni contenti Sr. G. B. di G. con la sua propria.

In di portaromi ora gli sono Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 di Toma, Skijan, Loure, e Clarisa Petrovich ed a seconda
 di indinano uno Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 altra maniera, che più gli Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 non vi sia il caso di combinarsi, mentre uno di loro ma
 altro, e l'altro a quel altro, e via, e per Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 unisce, e difficile il modo di a ciascuna. Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 quitta. Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.
 l'altro in miglior maniera, ma ora alcuna b. per Sr. G. B. di G. con la sua propria, e Sr. G. B. di G.

Ilmo. Sr. Gio. Battista Gnanzi
1755

Slika 3. HR-DAZD-7, Mletački katastar. Pisma vještaka mjernika (1706. – 1797.), Pismo Pietra Ganasse, Nadin, 1755. g., br. 124.

Slika 4. HR-DAZD-8, Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskoga (1709.–1756.), Katastarska skica Pristega, 1709. g., sign. 3

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska)

HR-DADU-33 Zemljišnik Dubrovačke Republike (1286. – 1808.)

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska)

HR-DAST-152 Arhiv mapa za Dalmaciju (1819. – 1918.)

Državni arhiv u Zadru (Hrvatska)

HR-DAZD-1 Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (1617. – 1797.)

HR-DAZD-5 Katastarske knjige ([1452.] 1609. – 1797.[1825.]

HR-DAZD-6 Mape Grimani (1610. – 1797.[1854.]

HR-DAZD-7 Pisma vještaka mjernika (1706. – 1796.)

HR-DAZD-8 Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog (1709. – 1756.)

HR-DAZD-251 Državni arhiv u Zadru (1624. –)

HR-DAZD-336 Benediktinski samostan sv. Krševana u Zadru (918. – 1806.)

HR-DAZD-338 Dominikanski samostan sv. Dominika (1228. – 1806.)

HR-DAZD-344 Obitelj Begna (1419. – 1935.)

HR-DAZD-348 Obitelj Borelli-Galbiani (1439. – 1934.)

HR-DAZD-381 Mape Dalmacije. Zbirka obitelji Kurir (1701. – 1800.).

HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru (1823. – 1839.)

HR-DAZD-383 Kartografska zbirka (1664. – 20. st.)

HR-DAZD-384, Nacrti građevinskih objekata u Zadru (1801. – 2000.)

HR-DAZD-386 Zbirka tiskovina/Stampata (1488. – 2005.)

HR-DAZD-388 Dukale i terminacije (1409. – 1797.)

Literatura:

Antoljak, Stjepan. „Zadarski katastik iz 15. st.”, *Starine XLII* (1949.), 371-417.

Bajić-Žarko, Nataša, *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju*, Split: Hrvatski državni arhiv i Državni arhiv u Splitu, 2006.

Blaće, Ante. *Razvoj i suvremena probrazba krajolika Ravnih kotara*, doktorska disertacija, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno matematički fakultet, Geografski odsjek, 2015.

Brković, Milko – Čubela, Ivana – Martinović, Suzana, *Dalmatinska zagora na mletačkim katastrima XVII. i XVIII. stoljeća u Državnom arhivu u Zadru*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2007.

Faričić, Josip. *Kartografska baština u zadarskim arhivima i knjižnicama, katalog izložbe*. U: *9. savjetovanje Kartografija i geoinformacije*, Zadar: Hrvatsko kartografsko društvo, 2013.

Faričić, Josip. *Sustavi mjernih jedinica relevantnih za geografiju i kartografiju*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2017.

Glibota, Milan. *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2006.

Grgić, Ivan. *Prva agrarna operacija na mletačkoj „novoj stečevini” u Dalmaciji – Naseljavanje novog stanovništva i razdioba zemlje na području Splita i Klisa 1672. – 73.*, Split: Muzej grada Splita, svezak 2, 1962.

Gverić, Ante. „I catasti veneziani all’Archivio di Stato di Zara”. U: *Atti del VII convegno internazionale Venezia e il suo Stato da mar / Venice and its Stato da Mar*, ur. Bruno Crevato-Selvaggi, 119-131. Roma: Società Dalmata di Storia Patria, 2019.

Herkov, Zlatko. *Naše stare mjere i utezi*, Zagreb: Školska knjiga, 1973.

Kolanović, Josip. „Dalmacija prema izvještaju generalnog providura Jakova Boldu 1748.”, U: *Zbornik Cetinske krajine*, ur. Milivoj Čatipović, knjiga 1, Sinj 1979., 15-35.

Kolar-Dimitrijević, Mira. *Povijest novca u Hrvatskoj od 1527. do 1941.*, Zagreb: Hrvatska narodna banka, 2013.

Kozličić, Mithad – Bralić, Ante. *Stanovništvo Kraljevine Dalmacije prema službenim izračunima i popisima 1828. – 1857. godine*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2012.

Lapaine, Miljenko – Kljaić, Ivka. *Hrvatski kartografi – biografski leksikon*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.

Lemić, Vlatka. „Arhivi i Internet – nove mogućnosti dostupnosti i korištenja arhivskoga gradiva”, *Arhivski vjesnik* 45 (2002), 207-221.

Manenica, Hrvoje. *Mletački i austrijski katastri mjesta Borovci – Metković XVIII. i XIX. stoljeća*, Zadar: Državni arhiv u Zadru; Metković: Matica hrvatska, ogranak Metković, 2011.

Martinović, Denis – Martinović, Suzana – Strmota, Ankica. *Katastarska zbirka “Grimani” iz XVII. i XVIII. st., katalog izložbe*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2003.

Matijević, Ante. *Povijest Dalmacije za vrijeme Prve austrijske vladavine 1797. – 1806.* Zagreb: Leykam international, 2020.

Mirošević, Lena – Lapaine, Miljenko. „Pisma ovlaštenih mjernika u Državnom arhivu u Zadru”, *Kartografija i geoinformacije*, 7 (10) (2008.), 29-47.

Mirošević, Lena – Lapaine, Miljenko. „Böttnerov inventar i druga obavijesna pomagala za zbirku Mape Grimani iz Državnog arhiva u Zadru”, *Kartografija i geoinformacije*, 9 (13) 2010., 21-49.

Pederin, Ivan. *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji (1409-1797)*, Dubrovnik: Časopis Dubrovnik, 1990.

Pejdo, Ana – Lapaine, Miljenko. „Kartografska zbirka obitelji Kurir u državnom arhivu u Zadru”, *Kartografija i geoinformacije*, 9 (13), (2010.), 53-72.

Peričić, Šime. „Prilog poznavanju agrarnih odnosa u Mletačkoj Dalmaciji”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 34 (1992.), 135-159.

Peričić, Šime. „Prilog poznavanju pomorsko-trgovinskih veza Dalmacije i Istre u 17. i 19. stoljeću”, *Vjesnik Istarskog arhiva* 2-3 (1994.), 65-81.

Mayhew Perinčić, Tea. *Dalmatia between Ottoman and Venetian Rule Contado di Zara 1645. – 1718.*, Progetto interadria-fondo europeo di sviluppo regionale (FESR), Roma: Viella, 2008.

Piplović, Stanko. *Blago Hrvatske iz arhiva mapa za Istru i Dalmaciju; Historijat prvog stabilnog katastra Dalmacije, katalog izložbe*, Split: Državni arhiv u Splitu, 1992.

Rimac, Marko – Mladineo, Goran. *Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine Donji kotar, Srednji kotar i Gornji kotar*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2009. – 2012.

Slukan-Altić, Mirela. „Povijest mletačkog katastra Dalmacije”, *Arhivski vjesnik* 43, (2000.), 171-198.

Soldo, Josip Ante. *Grimanijev zakon*, Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005.

Stančić, Nikša. „Grimanijev zakon i vojno-krajiški sustav u Dalmaciji 17. i 18. stoljeća”. U: Josip Ante Soldo, *Grimanijev zakon*, (Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005.)

Šarić-Šušak, Tamara – Burić, Ivana – Martinović, Suzana. *Naši „škoji” na katastarskim kartama Državnog arhiva u Zadru*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2017.

Zaninović-Rumora, Marija. „Zadarske i šibenske mjere kroz stoljeća”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 34 (1992.), 109-122.

Zaninović-Rumora, Marija. „Mjere za dužinu i površinu u Kotoru kroz stoljeća”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 54 (2012.), 35-46.

Venetian Cadastres of Dalmatia in the State Archives in Zadar

Summary

The funds kept in the State Archives in Zadar, and containing the material of the Venetian cadastre, were created through four centuries of activity of the Venetian administration in Dalmatia and the Venetian Albania. Most of the records, primarily cadastral censuses and maps, were created during the 17th and 18th centuries as a result of the division of abandoned territory after the Venetian-Ottoman wars and the withdrawal of the Ottomans into the area of today's Bosnia and Herzegovina. This process has suffered the lack of general regulations on agrarian relations that were in power throughout the province as the decisions were made unsystematically. In such an environment, the surveyors did a great job and are responsible for all the data collected in the funds of the Venetian cadastre (HR-DAZD-5, 6, 7, 8 and 381). After a short historical part, the paper discusses Venetian cadastral documents from the archival aspect: data on the history of records from the first mention in the General Inventory of the Zadar Archives from 1828 to the present, and information on the content, quantity, processing and information aids of each fund. These data have been specified and systematized by the archival arrangement in the past few years. The ultimate goals of systematization and precise review of material related to Venetian cadastral records are: re-functional and intellectual merging of the funds of this material and their digitization for the purpose of physical protection and easier accessibility to users worldwide.

Keywords: Venetian cadastre, Dalmatia, State Archives in Zadar, administration records, cadastral records, cadastral plans and drafts.